

MILIEUJAARPROGRAMMA

2014

Vlaamse overheid

COLOFON

D/2013/3241/366

Verantwoordelijke uitgever

Jean-Pierre Heirman

Secretaris-Generaal

Departement Leefmilieu, Natuur en Energie

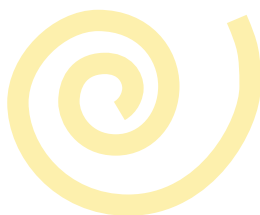
p/a graaf de Ferrarisgebouw

Koning Albert II-laan 20 bus 8

1000 Brussel

Vormgeving

Marc Herman (Artefact)

Milieujaarprogramma 2014

Op basis van de wijziging van het decreet algemene bepalingen inzake milieubeleid maakt het Milieujaarprogramma (MJP) 2014 een herkenbaar onderdeel uit van de begroting. Deze tekst wordt dan ook integraal toegevoegd aan de toelichtingen per programma van de leefmilieubegroting.

INHOUDSTAFEL

1. Inleiding	5
Algemeen	5
Milieujaarprogramma 2014	5
2. Opvolging doelstellingen	7
Doelstellingen voor een volgende generatie	7
Plandoelstellingen	11
3. Maatregelpakketten	27
1. Werk maken van een klimaatvriendelijke Vlaamse overheid	27
2. Afstemming overkoepelende beleidsplanning en -opvolging milieu, mobiliteit en ruimtelijke ordening in Vlaanderen ..	28
3. Bepalen van langetermijndoelstellingen milieubeleid en bijhorende trajecten	28
4. Schendingen van het milieurecht gepast sanctioneren	29
5. Vlottere toepassing MER-regelgeving	30
6. Subsidies met impact	30
7. Monitoring evolutie maatschappelijk gedrag en perceptie milieubeleid	31
8. Optimaal inzetten alternatieve financieringstechnieken	31
9. Meten van de leef- en omgevingskwaliteit	32
10. Initiëren en uitvoeren randstedelijke projecten	32
11. Optimaliseren van de samenwerking met andere beleidsdomeinen	33
12. Vergroenen van de economie	34
13. Inhoudelijke steun aan lokale overheden door de Vlaamse overheid	34
14. Milieuverantwoorde productie via ketenbeheer en systeeminnovatie	35
15. Stimuleren van milieuverantwoorde consumptie	36
16. Aanvullend inzetten op flexibiliteitsmechanismen	37
17. Vlaams Klimaatbeleidsplan 2013-2020	37
18. Sterker inzetten op hernieuwbare energie	38
19. Adaptatie aan klimaatverandering	38
20. Een milieuvriendelijke mobiliteit bewerkstelligen	39
21. Lokale overheden betrekken bij het aanpakken en voorkomen van knelpunten luchtkwaliteit en geluid	40
22. Een milieuvriendelijke en leefbare transitie van het stedelijk mobiliteitsnetwerk	40
23. Elektrisch rijden bewerkstelligen in Vlaanderen	41
24. Gericht aanpak waterbeheer in speerpuntgebieden	41
25. Brondossiers voor drinkwaterwingebieden	42
26. Vereenvoudigen van de planning, procedures en structuren van het integraal waterbeleid	42
27. Uitbouwen van de watersysteemkennis	43
28. Ambtshalve bodemsanering bij scholen, ziekenhuizen, rusthuizen en gasfabrieken	43
29. Bodembedreigingen in de bebouwde omgeving geïntegreerd aanpakken	44
30. Natuurlijke hulpbronnen (delfstoffen): minder effecten, meer en betere alternatieven	45
31. Steun zoeken in de ondergrond	45

32. Instrumenten inzetten voor de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen	46
33. Stimuleren van geïntegreerd natuurbeheer door ngo's, andere private eigenaars en lokale overheden	47
34. Introduceren van het concept 'Ecosysteemdiensten'	47
35. Deelnemen aan biodiversiteitonderzoek op Europees niveau	48
36. Uitwerken en uitvoeren van een Mestactieplan 2011- 2014	48
37. Kwaliteit van de binnenlucht verbeteren.	49
38. Risico's van elektromagnetische velden	49
4. Bijlagen	51
Bijlage 1: Lopende onderzoeksprojecten in 2013	51
Bijlage 2: Mogelijke onderzoeksprojecten voor 2014	55
Bijlage 3: Ratificatie internationale milieuverdragen.....	59
Bijlage 4: Stand van uitvoering van de Europese milieuwetgeving	74
Europese milieuwetgeving	74
Stand van de uitvoering van Europese richtlijnen	74
Overzicht van de omgezette Europese richtlijnen.....	76
Overzicht van de nog om te zetten Europese richtlijnen	86
Overzicht van (om te zetten) voorstellen van Europese richtlijnen	87

1. INLEIDING

ALGEMEEN

Het decreet van 5 april 1995 houdende algemene bepalingen inzake milieubeleid (verder het DABM genoemd), bepaalt dat het milieubeleid in Vlaanderen gestalte krijgt door de milieubeleidsplanning waarvan de hoekstenen het milieurapport, het milieubeleidsplan en de milieujaarprogramma's zijn.

Het **milieurapport** (MIRA) is de wetenschappelijke onderbouwing van het milieubeleid. De opdracht van de milieurapportering is: het beschrijven van de kwaliteit van het leefmilieu (MIRA-T), aangeven hoe die kwaliteit zich zou kunnen ontwikkelen en via welke beleidsinterventies die ontwikkeling kan worden verbeterd (MIRA-S), en onderzoeken in welke mate en op welke wijze het beleid tot nu toe tot veranderingen in de milieukwaliteit heeft geleid (MIRA-BE). De meest recente rapporten dateren van 2011.

Het **milieubeleidsplan** bepaalt de hoofdlijnen van het milieubeleid dat door het Vlaamse Gewest, alsmede door de provincies en gemeenten in aangelegenheden van gewestelijk belang, dient te worden gevoerd. Het plan beoogt enerzijds de bescherming en het beheer van het milieu en anderzijds de doeltreffendheid, de efficiëntie en de interne samenhang van het milieubeleid op alle beleidsniveaus te bevorderen. Het nieuwe MINA-plan 4 werd op 27 mei 2011 vastgesteld door de Vlaamse Regering. Het bestrijkt de periode 2011-2015.

De **milieujaarprogramma's** dienen ter uitvoering en operationalisering van het milieubeleidsplan. Nadruk ligt hierbij op de organisatie, het tijdspad en de prioriteitenstelling van de verschillende maatregelen.

Een milieujaarprogramma moet volgens het DABM minstens het volgende bevatten:

- een verslag van de stand van uitvoering van het geldende milieubeleidsplan en de Europese milieuwetgeving;
- een verslag van de stand van zaken aangaande de goedkeuring van internationale overeenkomsten;
- een opgave van de door het Vlaamse Gewest in het komende jaar te verrichten activiteiten en te nemen maatregelen ter uitvoering van het geldende milieubeleidsplan;
- een overzicht van de in het ontwerp van begroting geraamde inkomsten en uitgaven ter uitvoering van het milieubeleidsplan;
- een lijst met alle geplande en lopende onderzoeken en herstelprogramma's.

MILIEUJAARPROGRAMMA 2014

Het Milieujaarprogramma 2014 (MJP 2014) is een programma in uitvoering van het MINA-plan 4. Het is inhoudelijk volledig afgestemd op de beleidsbrief en focust zich op de opvolging van de doelstellingen en de projecten. Voor de plandoelstellingen wordt

uitgebreid gerapporteerd over de trends en het doelbereik. In die gevallen, waar deze opvolging in de planperiode nog verder ontwikkeld moet worden, wordt dit in de tekst aangegeven. Voor de langetermijndoelstellingen wordt een eerste inzicht gegeven in een aantal beschikbare trends. Het MJP wordt afgesloten met een rapportering en programmering van alle projecten uit het MINA-plan 4. Meer gedetailleerde informatie is te vinden op www.milieubeleidsplan.be De voortgang en programmering van het overige beleid krijgt vorm in de beleidsbrief 2014 van de minister.

2. OPVOLGING DOELSTELLINGEN

DOELSTELLINGEN VOOR EEN VOLGENDE GENERATIE

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de indicatoren bij de acht langetermijndagingen die in het MINA-plan 4 werden geformuleerd. De tabel geeft enkel deze indicatoren weer die reeds kunnen worden ingevuld of die in ontwikkeling zijn. Andere indicatoren dienen binnen de huidige planperiode te worden geoperationaliseerd. Per indicator wordt een korte stand van zaken, waar mogelijk ook een trend, beschreven. De informatiebronnen worden aangegeven.

Een verhoogde kwaliteit van de leefomgeving

(zie ook indicatoren bij de plandoelstellingen lucht, water en leefkwaliteit)

DALY's als gevolg van luchtvervuiling en milieuhinder (PACT2020)	Gemiddeld speelt een inwoner in Vlaanderen iets meer dan een gezond levensjaar kwijt bij levenslange blootstelling aan huidige niveaus van milieuverstoringen. De effecten veroorzaakt door fijn stof zijn veruit het belangrijkste (ca. 73% van de DALY's). Geluidshinder is verantwoordelijk voor circa 7% van het totaal aantal DALY's (bron: MIRA)
Index omgevingskwaliteit per gebiedstype	In het najaar van 2011 is een TWOL studie gestart met als doel omgevingskwaliteit in kaart te brengen en meetbaar te maken (opdrachtgever LNE). Een vervolgstudie in 2013 voorziet tegen het einde van de planperiode een concreet meetinstrument.
Luchtkwaliteitsindex	De periode 2000-2011 werd gekenmerkt door een wisselende luchtkwaliteit (tussen 10 en 40 dagen met ondermaatse luchtkwaliteit), met als uitschieters de jaren 2003 en 2006 waarin merkelijk meer dagen met een ondermaatse luchtkwaliteit voorkwamen. Het verloop van de luchtkwaliteitsindex wordt gedomineerd door het verloop van de subindex voor fijn stof (PM ₁₀) (bron: VRIND).

Een milieuverantwoorde productie en consumptie

(zie ook plandoelstellingen productie en consumptie)

Ecologische voetafdruk voor Vlaanderen (PACT2020)	De ecologische voetafdruk van Vlaanderen bedroeg in 2004 6,3 gha per persoon. De biocapaciteit bedroeg slechts 1,3 gha per persoon. Vlaanderen heeft bijgevolg een ecologisch deficit van minstens 5 gha/cap. De voetafdruk van Vlaanderen is voornamelijk energiegebonden. De consumptiedomeinen met de grootste voetafdruk zijn voeding, transport en huisvesting (bron: MIRA).
---	---

Gehalte aan organische koolstof van de bodem	Uit veldonderzoek blijkt dat 35 % van de akkerpercelen en 52 % van de weidepercelen een koolstofgehalte beneden de streefzone hebben in de periode 2007-2011. Dit aandeel steeg sinds 1989 bij akkerland en sinds 1982 bij weiland. (bron: MIRA).
Index voor Duurzame Economische Welvaart (PACT2020)	In de periode 2000-2005 kende de ISEW een terugval terwijl het BBP/capita toenam, wat zou kunnen aangeven dat de gerealiseerde economische groei minder duurzaam was. Sinds 2008 stabiliseert het verschil tussen de ISEW en het BBP/capita (bron: MIRA).
Eco-efficiëntie Vlaamse economie (PACT2020)	Beschouwd over de periode 2000-2011 zijn de emissies van verontreinigende stoffen, met uitzondering van de PAK-uitstoot, absoluut losgekoppeld van de economische groei. In de periode 2004-2010 is er tevens een ont koppeling tussen de hoeveelheid primair geproduceerde afvalstoffen en het BBP. (bron: MIRA).
Materiaalintensiteit Vlaamse economie (PACT2020)	Tussen 1995 en 2008 vertoont de Directe Materialen Input (DMI) een schommelend verloop, met een stijgende tendens. De stijging is wel minder uitgesproken dan de stijging van het BBP. Daardoor kunnen we spreken van een relatieve ont koppeling tussen DMI en BBP (bron: MIRA).
Eigen materialenconsumptie	De eigen (Vlaamse) materialenconsumptie bedroeg in 2008 ca. 50% van de materialenbehoefte (DMI) van de Vlaamse economie (bron: VRIND).
Vervoersintensiteit Vlaamse economie	Sinds 2000 is het aantal personenkilometers (weg- en spoorverkeer) sneller gestegen dan de bevolking. In 2011 nam de wagen circa 81% van de personenkilometers voor zijn rekening. De laatste tien jaar steeg ook het aantal tonkilometers (wegverkeer, spoor en binnenvaart) sneller dan het bruto binnenlands product (BBP). Anno 2011 gebeurt het overgrote gedeelte (77%) van het goederenvervoer over de weg (vrachtwagen), 14% via binnenvaart en 8% via het spoor (bron: MIRA).

Bewaren van de biodiversiteit en de integriteit van ecosystemen

(zie ook plandoelstellingen biodiversiteit)

Aantal bijkomende exoten	In Vlaanderen komen minstens 89 uitheemse soorten planten en dieren voor die op een signaallijst staan van problematische uitheemse soorten. Minstens 41 daarvan gedragen zich ook echt invasief in de natuur. (bron: NARA).
Vlaamse middelen voor de bescherming van biodiversiteit	In 2010 werd door het beleidsdomein Leefmilieu en Natuur in totaal 132,8 miljoen euro uitgegeven voor het thema biodiversiteit.

Aandeel watersystemen met een zeer goede toestand	Hoewel meerdere waterlichamen voor een aantal deelparameters al "zeer goed" scoren, bevindt momenteel waarschijnlijk geen enkel Vlaams waterlichaam zich, gelet op het "one out, all out"-principe, in "zeer goede toestand". Indien bv. enkel de biologische beoordeling (BBI) beschouwd wordt, bevindt ongeveer 7% van de meetplaatsen zich in de beste klasse ("zeer goed") over de periode 2007-2011 (bron: VMM).
---	---

Impact op natuur als gevolg van klimaatwijziging	Verskillende langetermijnwaarnemingen (aankomst-data trekvogels, pollenpieken, trend Zuid-Europese soorten,...) wijzen op een toenemende impact van de klimaatverandering op de natuur in Vlaanderen (bron: NARA).
--	--

Een klimaatvriendelijke samenleving met oog voor hernieuwbare bronnen
(zie ook plandoelstellingen minder absolute milieudruk en milieuverantwoorde productie en consumptie)

Energie-intensiteit Vlaamse economie (PACT2020)	Met uitzondering van 2010 is er sinds 2003 een ont-koppeling tussen de economische groei en het energie-verbruik. In 2012 ligt de energie-intensiteit 13% lager dan in 1990 (bron: VRIND).
--	--

Gemiddeld E-peil van nieuwe en vernieuwde gebouwen (PACT2020)	Voor wat betreft de nieuwbouwwoningen (ééngesins-woningen en appartementen) daalde het E-peil van gemiddeld E85 in 2006 naar gemiddeld E64 in 2010 (bron: VEA).
--	---

Vlaanderen beperkt de milieu-impact op andere landen

Grensoverschrijdende emissie van fijn stof	De PM-emissies afkomstig uit Vlaanderen veroorzaken in het buitenland dubbel zoveel schadelijke gezond-heidseffecten als de buitenlandse emissies in Vlaande-ren (2002) (bron: MIRA).
--	---

Vuilvrachten naar de Noordzee	De totale nutriëntenvracht vanuit België naar de Noordzee vertoont in de periode 2000-2008 slechts een licht dalend verloop (bron: EMA).
-------------------------------	--

Aandeel verborgen stromen	Op basis van de beschikbare inschatting (cijfers 2004) bestaat ca. driekwart van de totale grondstoffenbe-hoeftte uit import uit verborgen stromen (bron: MIRA)
---------------------------	---

Verhouding import/DMC	In 2004 bestond de grondstoffenbehoefte (DMI) voor 21 % uit eigen ontginningen en voor 79 % uit import (bron: MIRA).
-----------------------	--

Beheersen van risico's

Risico's op schade als gevolg van overstromingen	Cijfermateriaal over risico's wordt beschikbaar. Er wordt onderzocht hoe dit vertaald kan worden naar een eenduidig interpreteerbare indicator (bron: VMM).
--	---

Risico's op schade als gevolg van erosie	Indicator wordt ontwikkeld op basis van het aantal schadegevallen a.g.v. erosie (bron: LNE).
Gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de akkerbouw, tuinbouw en buiten de landbouw	Sinds 1990 is het totale gebruik van gewasbeschermingsmiddelen geleidelijk gedaald. Ook de druk op het waterleven is sinds 1990 sterk verminderd; de Seq-indicatorwaarde lag in 2010 ca. 60% lager dan in 1990 (bron: MIRA).
Vlaanderen scoort –ook voor leefmilieu– evengoed als vergelijkbare¹ regio's	
Emissie van broeikasgassen	De broeikasgasemissie/inwoner (13,5 ton CO ₂ -eq/inw in 2010) ligt in Vlaanderen, net zoals in andere energie-intensieve regio's/landen, hoger dan het EU-gemiddelde (bron: LNE).
Emissie verzurende stoffen	Ondanks de dalende trend, blijven de zuuremissies/inwoner (1.124 Zeq/inw in 2010) in Vlaanderen hoog in vergelijking met benchmarkregio's/landen (bron: LNE).
Huishoudelijk afval	Vlaanderen slaagt er in de huishoudelijke afvalproductie onder controle te houden. In 2011 werd 450 kg huishoudelijk afval ingezameld; hiermee scoort Vlaanderen zeer goed in vergelijking met de andere Europese lidstaten (bron: LNE).
Zuiveringsgraad huishoudens	Vlaanderen haalt geleidelijk zijn historische achterstand ten aanzien van de benchmark regio's/landen in (bron: LNE).
Leidingwatergebruik	Het leidingwatergebruik/inwoner ligt in Vlaanderen relatief laag (in 2010 ca. 99 liter per persoon en per dag) in vergelijking met Europese economische topregio's (bron: LNE).
Energiegebruik	Het energiegebruik/persoon (6,0 toe/inw in 2011) ligt in Vlaanderen hoog in vergelijking met andere vergelijkbare regio's/landen (bron: LNE).
Aandeel hernieuwbare energie	Vlaanderen situeert zich in het staartpeloton wanneer het aandeel hernieuwbare energie in de totale energieconsumptie vergeleken wordt tussen de benchmarkregio's/landen (bron: LNE).
Staat van instandhouding van soorten en habitats	In Nederland en Luxemburg is het aandeel soorten met een gunstige evaluatie ongeveer even groot als in Vlaanderen. In Ierland en Zweden is er een beduidend groter aandeel van soorten met een gunstige evaluatie. In al deze lidstaten is het aandeel habitats met een zeer ongunstige evaluatie wel veel kleiner dan in Vlaanderen (bron: SVR).

¹ Benchmarkregio's/landen zoals gedefinieerd in 'Vlaanderen vergeleken'.

Meer maatschappelijke zorg voor milieu

Bereidheid tot milieubewust gedrag (SCV-survey)

In 2010 was 20,6% van de Vlamingen niet bereid een financiële inspanning te leveren voor het milieu. Daartegenover staat dat 30,3% van de ondervraagden verklaart bereid te zijn om 3 financiële offers te brengen, nl. een extra milieubelasting, een milieutaks op vervuilende producten en de aankoop van duurere milieuvriendelijke producten (bron: SVR).

Feitelijk milieubewust gedrag (SCV-survey)

In 2012 gaf ruim 56% van de Vlamingen aan zich zuinig te gedragen (index van 4 gedragingen: uitzetten elektrische apparaten bij geen gebruik, uitschakelen licht bij verlaten van de ruimte, verwarmen van ruimtes enkel waar nodig, dichtdraaien kraan tijdens handen wassen) (bron: SVR).

PLANDOELSTELLINGEN

In dit onderdeel wordt nader ingegaan op de indicatoren bij de plandoelstellingen. Voor alle indicatoren wordt de huidige stand van zaken gegeven (zie 'status' in tabel), en waar mogelijk wordt in de tekst ook de mate van doelbereik ten aanzien van de plandoelstellingen aangegeven. Voor de indicatoren, waar een langere tijdsreeks (minstens vier jaar) beschikbaar is, werd een trend bepaald. De berekende trend wordt als onbeduidend beschouwd indien hij begrepen is tussen -1% en +1% op jaarbasis (code +/-). Zowel de positieve trend als de negatieve trend wordt verder onderverdeeld in twee klassen (++: gunstig tot zeer gunstig, +: voorzichtig positief, --: negatief tot zeer negatief, -: licht negatief). De trend is onafhankelijk van het doelbereik. Een gunstige trend garandeert dus niet noodzakelijk een hoog doelbereik en omgekeerd. Het doelbereik wordt bepaald op basis van het laatst beschikbare cijfer in de tijdreeks. Waar er een kwantitatief doel voorhanden is en er een cijfer beschikbaar is dat binnen de planperiode valt (2011-2015), wordt het doelbereik procentueel weergegeven.

BETERE LEEFKWALITEIT

Blootstelling aan luchtverontreiniging

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 % Vlaamse bevolking meer dan 35 dagen blootgesteld aan daggemiddelde PM ₁₀ -concentratie van meer dan 50 µg/m ³	0% in 2015	1% in 2012 Trend: ++	94% in 2012
2 % Vlaamse bevolking blootgesteld aan overschrijding van de jaargemiddelde PM _{2,5} -concentratie van 25 µg/m ³	0% in 2015	0% in 2012 Trend: +/-	100% in 2012

3	% Vlaamse bevolking blootgesteld aan overschrijding van de jaargemiddelde NO ₂ -concentratie van 40 µg/m ³	0% in 2015	1,9% in 2012 Trend: ++	22% in 2012
4	% Vlaamse bevolking blootgesteld aan meer dan 25 dagen met overschrijding van de EU-streefwaarde voor ozon	0% in 2015	0% in 2012 Trend: +/-	100% in 2012

1. Sinds 1997 vertoont het percentage van de Vlamingen, blootgesteld aan overschrijdingen van de Europese dagnorm voor fijn stof, een dalende trend. In de periode 2008-2010 nam dit aandeel af tot onder 10%. In 2012 werd nog 1% van de Vlamingen blootgesteld aan overschrijdingen van de dagnorm fijn stof.
2. Sinds 2008 werd geen enkele Vlaming meer blootgesteld aan overschrijdingen van de jaargemiddelde PM_{2,5}-concentratie van 25 µg/m³.
3. Het percentage van de Vlaamse bevolking blootgesteld aan jaargemiddelde NO₂-concentraties boven de EU grenswaarde van 40 µg/m³ vertoont een dalende trend en is afgenomen tot 1,9% in 2012. Alleen de bevolking in stedelijke en verkeersintensieve regio's wordt nog blootgesteld aan overschrijdingen van de actueel geldende EU-grenswaarde.
4. Volgens modelberekeningen werd in de periode 2007-2012 geen enkele Vlaming op meer dan 25 dagen blootgesteld aan overschrijdingen van de EU-streefwaarde.

Milieuhinder

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aantal Vlamingen ernstig gehinderd door verkeerslawaaai (PACT 2020)	-15% in 2020 t.o.v. 2010	10% in 2012	Te evalueren o.b.v. opvolgmeting SLO
2	Aantal personen ernstig gehinderd door lawaai van wegverkeer, spoorverkeer, luchtvaart en industrie in de agglomeraties van Antwerpen, Gent en Brugge	Daalt t.o.v. nulmeting	Nulmeting: 220.000 in Antwerpen, 140.300 in Gent, 22.000 in Brugge	Te evalueren na opvolgmeting
3	Aantal Vlamingen (ernstig) gehinderd door geur	Max. 12% (waarvan max. 4,5% ernstig) in 2015	13% (waarvan 4% ernstig) in 2012	Ja voor het aandeel ernstig gehinderden

1. Het Schriftelijk Leefomgevingsonderzoek (SLO-3) geeft aan dat 10% van de Vlamingen ernstig tot extreem gehinderd zijn door verkeerslawaaai. Bij de nulmeting in 2000 was dit aandeel 15%. In uitvoering van de Europese richtlijn Omgevingslawaaai worden geluidskarten opgemaakt van de belangrijkste bronnen (wegverkeer, spoorverkeer, luchthavens). Deze kaarten bieden een nulmeting van het aantal potentieel door geluid gehinderde burgers.

- De nulmeting geeft aan dat in de agglomeraties Antwerpen, Gent en Brugge respectievelijk 220.000, 140.300 en 22.000 inwoners worden blootgesteld aan Lden-niveaus van meer dan 60 dB ten gevolge van het wegverkeer, spoorverkeer en industrie. Wegverkeer is veruit de belangrijkste bron van geluidshinder.
- Het aandeel geurgehinderde burgers bedroeg 13% in 2012 (SLO-3); in 2007 was dit nog ruim 15%. In 2012 gaf 4% van de Vlamingen aan ernstig tot extreem gehinderd te zijn door geur, wat eveneens een afname is t.o.v. 2007 (5,5%).

Groenbeleving

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Aandeel Vlamingen in stedelijk gebied dat beschikt over toegankelijk buurtgroen	Toename t.o.v. 2008	Zie tekst	Te bepalen o.b.v. opvolgmeting Stadsmonitor

- Het aandeel inwoners dat op minder dan 400 meter wandelafstand woont van openbaar buurtgroen lag in 2011 tussen 46% (Mechelen) en 84% (Antwerpen en Oostende). Naast Genk woont ook in Leuven, Kortrijk, Gent en Brugge een hoog aandeel van de bewoners op minder dan 400m van openbaar buurtgroen.

BIODIVERSITEIT

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Algemene broedvogelindex (PACT 2020)	+10% in 2015 t.o.v. 2007-2008	Zie tekst	Zie tekst
2 Vlinderindex (PACT 2020)	+10% in 2015 t.o.v. 2004	-4% in 2011 Trend: +/-	0% in 2011
3 Overwinterende watervogelindex (PACT 2020)	+10% in 2015 t.o.v. 2005-2006	-26% in 2012 Trend: -	0% in 2012
4 Evolutie van de oppervlakte onder effectief natuurbeheer (PACT 2020)	70.000 ha in 2015	67.451 ha in 2012 Trend: ++	96% in 2012
5 Totale oppervlakte VEN afgebakend	125.000 ha in 2015	89.719 ha in 2012 Trend: +/-	72% in 2012
6 Boswijzer	Toename (2020) t.o.v. nulmeting	185.686 ha in 2012	Ja in 2012

1. De afname van de populatie broedvogels in landbouwgebieden lijkt nog niet te zijn gestopt. Tellingen uit de periode 2010-2012 geven een verdere daling, zij het minder uitgesproken, aan. De toestand van de broedvogels van bosgebieden ging er in de periode 1990-2010 steeds op vooruit; het doelbereik bedraagt 98% in 2010-2012. De populatie 'andere' broedvogels uit verschillende leefgebieden nam sterk toe in de periode 2007-2010, het vooropgestelde doel werd bereikt.
2. De indicatorwaarde daalt gedurende de eerste 10 jaar van de monitoring (1992-2002), maar herstelt zich in de daaropvolgende jaren. Voor 2011 wordt echter opnieuw een daling genoteerd tot onder de referentiewaarde van 2004.
3. De aantallen overwinterende watervogels zijn tussen 1992 (tellingen winter 1991-1992) en 2003 verviervoudigd. Deze toename zet zich niet meer door na 2003. De trend van de verschillende soorten tijdens de laatste vijf winters varieert van stabiel (bv. kleine rietgans en kraakeend) tot aanzienlijke afname (bv. wintertaling en tafeleend).
4. De totale oppervlakte onder effectief natuurbeheer bedroeg in 2012 67.451 ha, een toename met circa 4.100 ha ten opzichte van 2011.
5. De totale oppervlakte VEN is sinds 2003 langzaam toegenomen en bedraagt 89.719 ha in 2012.
6. Voor de bosoppervlakte in Vlaanderen wordt de indicator Boswijzer opgevolgd. De nulmeting van 2010 geeft een oppervlakte van 177.424 ha aan. De opvolgmeting in 2012 (185.686 ha) resulteert in een toename van de bosoppervlakte met ruim 8.000 ha.

Recreatie en toegankelijkheid

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Oppervlakte aandeel toegankelijke natuur- en bosgebieden met toegankelijkheidsregeling	60% in 2015	4,7% in 2013 Trend: ++	8% in 2013
2 Oppervlakte speelzones in bossen en natuurreservaten	+ 45% (+1.000 ha) t.o.v. 2009	+113 ha in 2012 Trend: +	11% in 2012
3 Aandeel stedelijke of kleinstedelijke gebieden met een stadsbos of stadsbosproject (PACT 2020)	40%	62% in 2013 Trend: ++	>100% in 2013

1. In mei 2013 beschikte Vlaanderen over 76 toegankelijkheidsregelingen, goed voor 9.371 ha natuur- en bosgebied. Daarmee heeft momenteel slechts 4,7% van de bossen en natuurreservaten een uitgebreide toegankelijkheidsregeling (BVR 5/12/2008). Naast die regeling geldt er voor voetgangers een principiële toegankelijkheid op de wegen in de bossen en natuurreservaten.
2. Het areaal speelzones in bossen en natuurgebieden bedroeg 2.475 ha op 1 april 2012, dit is een toename met 113 ha t.o.v. 2009.
3. In mei 2013 waren er 35 stadsbosprojecten gestart binnen 56 (klein)stedelijke gebieden. Dit komt neer op een aandeel van 62%. Als maat voor een gestart stadsbos wordt genomen: er is een visie ontwikkeld en de uitvoering werd gestart, dit in overleg met de partners uit het betrokken (klein)stedelijk gebied.

SCHONERE LUCHT

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Jaargemiddelde concentratie PM ₁₀ in de omgevingslucht (ruimtelijk gemiddelde) (PACT 2020)	-25% in 2020 t.o.v. 2007	22 µg/m ³ in 2012 Trend: +	87% in 2012
2 Jaargemiddelde concentratie PM _{2,5} in de omgevingslucht	Maximum 25 µg/m ³ in 2015	In 2012 maximum van 20 µg/m ³ Trend: ++	100% in 2012
3 Voortschrijdend driejaarsgemiddelde concentratie PM _{2,5} op grootstedelijke achtergrondlocaties	Max. 20 µg/m ³ (gemiddeld over 2013-2015)	19 µg/m ³ gemiddeld over 2010-2012	Te evalueren eind planperiode
4 Jaargemiddelde concentratie NO ₂ in de omgevingslucht	Maximum 40 µg/m ³ in 2015	In 2012 maximum van 43 µg/m ³ Trend: +/-	33% in 2012
5 Aantal dagen waarop het hoogste 8-uurgemiddelde per dag de streefwaarde van 120 µg/m ³ O ₃ (NET60ppb-max8u) overschrijdt (driejaarsgemiddelde waarde)	Maximaal 25 in 2015	18 in 2012 Trend: ++	100% in 2012
6 Aantal overschrijdingen (meetposten in overschrijdingszones met bevolkingsimpact) van de jaargemiddelde norm van As, Cd, Ni en Pb in de PM ₁₀ -fractie, uitgemiddeld over een kalenderjaar (As: 6 ng/m ³ ; Cd: 5 ng/m ³ ; Pb: 500 ng/m ³ ; Ni: 20 ng/m ³)	0 in 2015	7 in 2012 Trend: +/-	13% in 2012

1. De ruimtelijk jaargemiddelde PM₁₀-concentratie vertoont een dalende trend, van gemiddeld 28 µg/m³ in 2007 tot 22 µg/m³ in 2012 of met 22% in 2012 t.o.v. 2007.
2. De jaargemiddelde PM_{2,5}-concentratie vertoont een dalende trend. In 2012 lag op alle meetplaatsen de PM_{2,5}-concentratie onder 25 µg/m³.
3. Voor het jaar 2012 bedraagt de stedelijke achtergrondconcentratie (het driejaarsgemiddelde voor de periode 2010-2012) 19 µg/m³.
4. Zowel het ruimtelijk gemiddelde als de maximale geïnterpoleerde waarden van NO₂-concentraties kennen sinds 2005 een licht dalend verloop. In 2012 werd met een maximum van 43 µg/m³ de grenswaarde nog steeds overschreden. Deze waarde is de hoogste (geïnterpoleerde) waarde die in Vlaanderen voorkomt als ruimtelijk gemiddelde voor een oppervlakte van 4 km op 4 km en is dus relevant voor blootstelling in die zone.
5. In de periode 2005-2009 kenden we een sterke daling van de driejaarsgemiddelde waarde van het aantal dagen met overschrijding van de ozonstreefwaarde. In 2010 en 2011 zette deze daling zich niet verder door, in 2012 kennen we terug een afname. Het driejaarsgemiddelde blijft evenwel onder het vooropgestelde maximum van 25 dagen.
6. De concentratie van de zware metalen arseen, cadmium, nikkel en lood in de omgevingslucht wordt gemeten in diverse meetstations die zich hoofdzakelijk bevinden in hotspotregio's (industriële omgeving). Er komen nog steeds overschrijdingen voor van de jaargemiddelde concentratie zware metalen in de fijn stof fractie van de lucht.

In 2012 waren er vier overschrijdingen voor arseen (As) en drie voor cadmium (Cd). Er kwamen geen overschrijdingen voor lood (Pb) en nikkel (Ni) voor.

Atmosferische depositie

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Areaal natuur met overschrijding kritische lasten verzuring	Max. 20 % in 2015	32% in 2009 Trend: ++	Neen in 2009
2	Areaal natuur met overschrijding kritische lasten vermesting	Max. 65% in 2015	74% in 2009 Trend: +	Neen in 2009

1. De oppervlakte bos, heide en grasland met overschrijding van de kritische last voor verzurende depositie nam sterk af tussen 1990 (92%) en 2009 (32%).
2. De oppervlakte bos, heide en grasland met overschrijding van de kritische last voor vermestende depositie nam in de periode 1990-2009 af van 93% tot 74%. Het areaal met overschrijding is enkel afgenomen voor grasland, voor bossen en heide blijft de overschrijding van de kritische last voor vermestende depositie 100% van het areaal bedragen.

GOEDE TOESTAND WATERSYSTEMEN

Kwaliteit van oppervlaktewater

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	% oppervlaktewaterlichamen met een goede kwalitatieve toestand	Meer dan 50% (2021)	Zie tekst	Neen in 2010
2	% oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de norm voor opgeloste zuurstof	79% in 2015	75% in 2012 Trend: +/-	95% in 2012
3	% oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de norm voor stikstof	27% in 2015	24% in 2012 Trend: +/-	88% in 2012
4	% oppervlaktewaterlichamen dat voldoet aan de Europese normen voor milieugevaarlijke stoffen	Toename in de periode 2010-2015	/	/

1. Indien enkel de biologische beoordeling BBI beschouwd wordt, bevindt ongeveer 35% zich in de 'goed' of 'zeer goed' over de periode 2008-2010. Gelet op het 'one out, all out'-principe bevindt waarschijnlijk minder dan 4% van de Vlaamse waterlichamen zich momenteel in 'goede toestand'.

2. In 2012 scoorde 75% van de oppervlaktewaterlichamen 'goed' tot 'zeer goed' voor de parameter zuurstof (verzadiging).
3. In 2012 scoorde 25% van de oppervlaktewaterlichamen 'goed' tot 'zeer goed' voor de parameter stikstof.
4. Indicator wordt nog verder ontwikkeld en zal beschikbaar komen naar aanleiding van de druk- en impactanalyse eind 2014 (art. 60 DIW).

Kwaliteit en kwantiteit van grondwater

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 % grondwaterlichamen met een goede chemische toestand	Toename in de periode 2010-2015	26% in goede toestand	Te evalueren eind 2013
2 % grondwaterlichamen met een goede kwantitatieve toestand	Toename in de periode 2010-2015	67% in goede toestand	Te evalueren eind 2013

1. 26% van de grondwaterlichamen heeft een 'goede' chemische toestand.
2. 67% van de grondwaterlichamen bevindt zich in 'goede' kwantitatieve toestand.

Kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater in specifieke gebieden

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 % oppervlaktewaterlichamen in beschermde gebieden "drinkwater" die voldoen aan alle normen	90% in 2015	/	/
2 % zwemwateren die tenminste aanvaardbaar scoren	100% in 2015	100% in 2012	100% in 2012
3 % meetplaatsen van het MAP-meetnet oppervlaktewater met overschrijding van de nitraatnorm van 50 mg/l	Maximaal 16% in 2014	28% in 2012 Trend: ++	39% in 2012
4 Gewogen gemiddelde nitraatconcentratie in grondwater van filterniveau 1 van het freatisch grondwatermeetnet	Max. 36 mg/l eind 2014 Max. 32 mg/l eind 2018	38.9 mg/l (voorjaar) en 38.5 mg/l (najaar) in 2011 Trend: +	58% in 2011
5 % meetpunten in hydrogeologisch homogene zones, waar in 2010 hogere concentraties gemeten werden en waar de gemiddelde nitraatconcentratie afgenomen is met minstens 10% eind 2014 en minstens 20% eind 2018	100 %	/	/

1. Indicator wordt verder ontwikkeld.
2. Van de 42 badzones aan de kust behoren er in 2012 22 tot de klasse uitstekend (52,4%), 19 tot de klasse goed (45,2%) en 1 tot de klasse aanvaardbaar (2,4%).

Geen enkele kustzone behoort tot de klasse slecht. Dit is een verbetering ten opzichte van 2011 toen er 17 uitstekend, 22 goed en 3 aanvaardbaar waren. Van de 44 zwembijvers behoren er 40 tot de klasse uitstekend (90,9%) en 4 tot de klasse goed (9,1%). Geen enkele zwembijver behoort tot de klasse slecht of aanvaardbaar. Ook hier is er een verbetering merkbaar ten opzichte van 2011 toen er 88,4% uitstekend, 9,3% goed en 2,3% aanvaardbaar waren.

3. In de winter van 2011-2012 overschreed 28% van de meetpunten in landbouwgebied de nitraatnorm van 50 mg nitraat per liter. Dat is een verbetering ten opzichte van 2009-2010 (33%), 2007-2008 (37%) en een status-quo t.o.v. 2010-2011.
4. De trendlijn, gebaseerd op de meetresultaten sinds 2004, vertoont een voorzichtig positieve tendens. In 2011 bedroegen de gemiddeld gewogen nitraatconcentraties voor filterniveau 1 38,9 mg/l (voorjaar) en 38,5 mg/l (najaar).
5. Indicator wordt verder ontwikkeld.

MINDER ABSOLUTE MILIEUDRUK

Emissies naar lucht

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Emissie van broeikasgassen niet-ETS sectoren in de periode 2013-2020(FACT2020)	Nog geen doel vastgelegd	42.825 kton in 2011 Trend: +/-	/
2 Emissie NO _x	Transport	Max. 52,3 kton in 2015	75,2 kton in 2011 Trend: +/-
	Stationaire bronnen	Max. 58,1 kton in 2015	45,4 kton in 2011 Trend: ++
3 Emissie NMVOS	Transport	Max. 3,9 kton in 2015	6,6 kton in 2011 Trend: ++
	Stationaire bronnen	Max. 64 kton in 2015	50,6 kton in 2011 Trend: ++
4 Emissie PM _{2,5}	Transport	Max. 2,3 kton in 2015	3,3 kton in 2011 Trend: +
	Stationaire bronnen	Max. 6,0 kton in 2015	5,9 kton in 2011 Trend: +
5 Emissie SO ₂		Max. 49,4 kton in 2015	38,1 kton in 2011 Trend: ++
6 Emissie NH ₃		Max. 45 kton in 2015	42,6 kton in 2011 Trend: +/-

De hierboven vermelde emissiecijfers voor transport voor NO_x, VOS en PM_{2,5} zijn berekend conform de methodiek die gehanteerd werd voor bepaling van de MINA-4 doelstellingen.

1. De emissiereductiedoelstelling die Europa aan de lidstaten oplegt tegen 2020 heeft enkel betrekking op het niet-ETS gedeelte (met name de niet-ETS industrie, transport, gebouwen en landbouw) van de totale broeikasgasemissies. De Belgische reductiedoelstelling van -15% in 2020 t.o.v. 2005 moet in overleg met de federale overheid en de andere gewesten nog vertaald worden naar een Vlaamse doelstelling. In 2011 kwam nagenoeg 60% (of 42.825 kton CO₂-eq) van de broeikasgasuitstoot van inrichtingen die niet onder het systeem van verhandelbare emissierechten vallen (in overeenstemming met het toepassingsgebied 2008-2012). De niet-ETS emissies zijn in 2011 met 4,8% gedaald ten opzichte van het referentiejaar 2005.
2. De NO_x-emissies vertonen een dalende trend, die weliswaar minder uitgesproken is –en lijkt te stagneren– voor de transport-gerelateerde emissies (-8% in 2011 t.o.v. 2007). De stationaire emissies kenden een forse afname (-28% in 2011 t.o.v. 2007); het vooropgestelde doel werd reeds bereikt.
3. De NMVOS-emissies vertonen een dalende trend. Sinds 2007 zijn de stationaire emissies met 26% gedaald en de transport-gerelateerde emissies met 38%. Voor de stationaire emissies werd het doel reeds bereikt.
4. Zowel stationaire als niet-stationaire PM_{2,5}-emissies zijn afgenomen t.o.v. 2007 en liggen in 2011 respectievelijk 12% en 15% lager. Wat betreft de PM_{2,5}-emissies uit stationaire bronnen zet de dalende trend zich sinds 2008 niet verder; het vooropgestelde doel werd weliswaar bereikt.
5. In 2011 bedroeg de SO₂-emissie 38,1 kton en lag hiermee 56% lager dan in 2007. Vooral sinds 2005 werd er een aanzienlijke emissiereductie gerealiseerd.
6. De ammoniakemissie bedroeg 42,6 kton in 2011. De in 2000 ingezette dalende trend zet zich sinds 2008 niet meer door. Het vooropgestelde doel werd weliswaar bereikt.

Emissies naar water

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Emissie van Cd, Hg en Pb	Afname in de periode 2010-2015	Zie tekst	Nog geen evaluatie mogelijk
2 Druk door pesticiden (Seq-indicator)	Afname in de periode 2010-2015	Zie tekst	Te evalueren na actualisatie tijdreeks

1. De totale netto emissie van cadmium bedroeg 943 kg voor kwik en 38.700 kg voor lood.
2. De indicator is een maat voor de risico's voor het waterleven verbonden aan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. In 2010 lag de indicatorwaarde ruim 50% lager dan in 2000. Een actualisatie van de indicator zal gebeuren aanleiding van de druk- en impactanalyse in 2014 (art. 60 DIW).

Emissies naar de bodem

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Hoeveelheid fosfaat uit dierlijk mest op landbouwgrond opgebracht	Max. 40 miljoen kg P ₂ O ₅ in 2015	41,9 miljoen kg in 2011 Trend: +	61% in 2011
2 Gewogen gemiddeld nitraatresidu	Max. 70 kg N/ha in 2015	47 kg N/ha in 2012. Trend: ++	>100% in 2012

1. Sinds 1997 is de hoeveelheid opgebrachte kg P₂O₅ uit dierlijke mest duidelijk gedaald, tot 41,9 miljoen kg P₂O₅ in 2011.
2. Het gemiddeld nitraatresidu is afgenomen van 112 kg N/ha in 2004 tot 45 kg N/ha in 2012. In 2009 (87 kg N/ha) en 2011 (73 kg N/ha) werd een minder goed nitraatresidu vastgesteld.

Milieudruk door afval

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Geproduceerde huishoudelijke afvalstoffen	Blijft gelijk of vermindert t.o.v. 2000 (560 kg/inw)	524 kg/inw in 2011 Trend: +	Ja in 2011
Primair geproduceerde bedrijfsafvalstoffen (exclusief bouw- en sloopafval, slib en grond)	Afname t.o.v. de periode 2005-2007	9,4 miljoen ton in 2010 Trend: ++	Ja in 2010
2 Totale hoeveelheid niet-selectief aangeboden primair bedrijfsafval	Afname t.o.v. de periode 2005-2007	1,04 miljoen ton in 2010 Trend: ++	Ja in 2010
3 Hoeveelheid gestorte niet-brandbare bedrijfsafvalstoffen	Afname t.o.v. de periode 2007-2009	1,4 miljoen ton in 2011 Trend: +/-	Neen in 2011
Hoeveelheid definitief verwijderd huishoudelijk afval (restafval)	Afname tot 150 kg per inwoner	150 in 2011 Trend: +/-	Ja in 2011

1. Ongeveer de helft van het primair bedrijfsafval is bouw- en sloopafval, slib, grond en mineralen. Deze stromen buiten beschouwing gelaten, werd er in 2010 9,4

miljoen ton primair bedrijfsafval geproduceerd, een duidelijke afname t.o.v. de periode 2005-2007. De huishoudelijke afvalproductie bedroeg 524 kg per inwoner in 2011 en blijft hiermee onder het niveau van het jaar 2000. Sinds 2007 lijkt er een voorzichtige daling van de afvalproductie te zijn ingezet.

2. De hoeveelheid niet-selectief aangeboden primair bedrijfsafval bedroeg 1,04 miljoen ton in 2010 en vertoont een duidelijke afname t.o.v. de periode 2005-2007.
3. De hoeveelheid gestorte niet-brandbare bedrijfsafvalstoffen bedroeg 1,4 miljoen ton in 2011. De totale hoeveelheid restafval bedroeg in 2011 gemiddeld 150 kg/inwoner. 73% van de gemeenten haalden de streefnorm van maximaal 150 kg restafval per inwoner.

MILIEUVERANTWOORDE PRODUCTIE EN CONSUMPTIE

Eco-efficiëntie

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Primaire bedrijfsafvalstoffen (exclusief bouw- en sloopafval, slib en grond) versus bruto toegevoegde waarde van de betreffende industriële sectoren (PACT 2020)	Verdere ont-koppeling in de periode 2010-2015	Relatieve ontkop-peling in 2004-2010	Te evalue-ren in 2014 (o.b.v. cijfers 2012)
2 Percentage nieuwbouwwoningen met E-peil <=40 (PACT 2020)	21% in 2015	9,2% in 2010 Trend: ++	44% in 2010
3 Gemiddelde ecoscore Vlaams personenwagenpark (PACT 2020)	61 in 2015	54,9 in 2012 Trend: +	90% in 2012
4 Gemiddelde ecoscore voertuigenpark (personenwagens) Vlaamse overheden	63 in 2015	55 in 2011	87% in 2011

1. De hoeveelheid primair afval van de industrie (inclusief energiesector, exclusief bouw- en sloopafval, slib en verontreinigende grond) daalde over de periode 2004-2010 sterker dan de bruto toegevoegde waarde van de betreffende sectoren en is dus losgekoppeld van de economische groei.
2. Het aandeel nieuwbouwwoningen met een E-peil <= 40 is de jongste jaren toege-nomen tot 9,2% in 2010.
3. De gemiddelde ecoscore van het Vlaamse wagenpark (personenwagens, alle brand-stoftypes samen) nam toe van 50,2 in 2008 tot 54,9 in 2012 (volgens de nieuwe berekeningsmethode van de ecoscore).
4. De gemiddelde ecoscore van de dienstvoertuigen van de Vlaamse overheid bedroeg 55 in 2011.

Gebruik van grondstoffen en materialen

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Aandeel afval dat als secundair materiaal wordt ingezet (PACT 2020)	Toename in de periode 2010-2015	Zie tekst	Nog geen cijfers beschikbaar
2 Aandeel ingezette alternatieven oppervlakedelfstoffen	Toename in de periode 2010-2015	54% in 2011	Ja in 2011
3 Leidingwatergebruik	Geen toename in de periode 2010-2015	357 miljoen m ³ in 2010 Trend: +/-	Te evalueren na 2012
4 Hemelwatergebruik door huishoudens	Toename t.o.v. 2010	/	/
5 Aandeel woon-werkverplaatsingen te voet, met de fiets of het openbaar vervoer van de Vlaamse ambtenaren	Toename in de periode 2010-2015	/	/

- Deze indicator kan nog niet worden ingevuld. Wel kan worden aangegeven dat in 2010 68% van het primair bedrijfsafval een nieuw leven kreeg na twee verwerkingsstappen, in 2011 ging 71% van het huishoudelijk afval naar één of ander vorm van materiaalrecuperatie.
- In totaal werd in Vlaanderen in 2011 ca. 74 miljoen ton primaire delfstoffen en alternatieve grondstoffen ingezet. Hiervan zijn 46% primaire delfstoffen en 54% alternatieve grondstoffen (waarvan 16% gerecycleerde granulaten uit bouw- en sloopafval en 38% overige alternatieven). In 2010 (nulmeting) bedroeg het aandeel alternatieven 51%.
- Het leidingwatergebruik bedroeg in 2010 357 miljoen m³. Sinds 2008 daalt het lichtjes na geschommeld te hebben rond 370 miljoen m³.
- Indicator te ontwikkelen.
- Indicator te ontwikkelen.

Energie

Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1 Gerealiseerd % aan energiebesparing op basis van het gemiddeld finaal binnenlands energiegebruik	9% in 2016 t.o.v. periode 2001-2005	5,7% in 2010	63% in 2010
2 Energiegebruik residentiële sector	Afname	241 PJ in 2011 Trend: +/-	Nog geen doel vastgelegd
3 Aandeel hernieuwbare energie in het finaal binnenlands energieverbruik (PACT 2020)	/	5,5% in 2012 Trend: ++	Nog geen doel vastgelegd

1. De effectieve besparing in 2010 wordt geschat op 5,7%. Hiermee wordt de tussentijdse streefwaarde voor 2010 (nl. een besparing van 3%) wel bereikt. In 2011 bleek uit berekeningen voor het tweede Vlaamse Actieplan Energie-efficiëntie dat eind 2016 een energiebesparing van 13% mogelijk is, beter dus dan de vooropgestelde streefwaarde van 9%.
2. Het energieverbruik van de huishoudens steeg (+12,6%) in 2012 ten opzichte van 2011, voornamelijk omwille van het hogere aantal graaddagen in 2012 ten opzichte van 2011 (2011 was een warm jaar). Ten opzichte van 1990 steeg het verbruik met 17,6%. Ten opzichte van 2005 is het verbruik met 2,8% gedaald.
3. In het energie-klimaatpakket van de Europese Commissie werd voor België vastgelegd dat tegen 2020 het aandeel hernieuwbare energie 13% moet bedragen. Er is momenteel nog geen Vlaamse doelstelling vastgelegd. In 2012 bedroeg het aandeel hernieuwbare energie 5,5%. Bijna de helft van dit aandeel is toe te schrijven aan groene warmte en koude.

VERDERE STAPPEN IN DE REMEDIËRING

Waterbeleid

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aansluitingsgraad (op RWZI)	86% in 2015	81% in 2012	93% in 2012
2	Waterlopen van 1 ^e categorie heringericht i.f.v. ecologie en wateropvang	6 km per jaar	Zie tekst	45% in 2008-2011
3	Ruimingen van waterlopen van 1 ^{ste} categorie	150.000 m ³ per jaar	Zie tekst	Ja in 2008-2010
4	Aantal waterlopen (van 15 prioritaire) onderzocht en sanering opgestart	100% in 2015	/	/

1. De aansluitingsgraad (verhouding van het aantal huidig op een RWZI aangesloten inwoners t.o.v. het maximaal op RWZI aan te sluiten inwoners) bedroeg eind 2012 81%. De huidige zuiveringsgraad (verhouding van het totaal aantal op een RWZI aangesloten inwoners t.o.v. het totaal aantal inwoners) is toegenomen tot 79% eind 2012.
2. In de periode 2008-2011 werd 10,8 km waterloop 1ste categorie heringericht i.f.v. ecologie en waterberging. Dus iets minder dan de helft van de beoogde doelstelling.
3. In de periode 2008-2010 werd gemiddeld 151.400 m³ per jaar geruimd.
4. Het oriënterend onderzoek is afgewerkt. De beslissing van de Vlaamse Regering over de lijst van 15 waterlopen wordt voorbereid.

Bodembeleid

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	% gronden met potentieel bodembedreigende inrichtingen of activiteiten waarvan de sanering minstens is gestart (d.w.z. een bodemsaneringsproject is conform verklaard) (PACT 2020)	100% (2036) 40 % (2015)	36 % in 2012 Trend: ++	90% in 2012
2	Erosiebeleidsindicator voor de uitvoering van erosiebestrijdingsmaatregelen	14 % in 2014	12,4% in 2012 Trend: ++	89% in 2012
3	% erosiegevoelige landbouwgronden met een permanente bedekking of natuurlijke vegetatie	50 % in 2015	49% in 2012	98% in 2012

1. Eind 2012 was voor 4.242 (of 36%) gronden met historische bodemverontreiniging de sanering minstens opgestart.

2. De erosiebeleidsindicator, die het effect van zowel kleinschalige erosiebestrijdingswerken als het instrument beheersovereenkomsten erosiebestrijding meet, stond eind 2012 op 12,4%. Dit geeft aan dat 12,4% van de belangrijkste erosieproblemen in Vlaanderen opgelost werden.
3. Gebaseerd op de landbouwpercelenkaarten had in 2012 ca. 49% van de meest erosiegevoelige percelen een permanente bodembedekking.

Natuurbeleid

	Indicatoren	Doel	Status en trend	Doelbereik
1	Aandeel maatregelen nodig voor de IHD ter bescherming van de soorten van Europees belang uitgevoerd	25% in 2015	/	/
2	Aandeel maatregelen nodig voor de IHD ter bescherming van de habitats van Europees belang uitgevoerd	25% in 2015	/	/
3	Aantal aanwijzingsbesluiten en S-IHD-rapporten definitief goedgekeurd	100%	0% in 2012	0% in 2012
4	Aantal nieuwe soortenbeschermingsplannen/programma's	+10 in 2015	+0 in 2012	0% in 2012
5	Aantal gesaneerde vismigratieknelpunten van eerste prioriteit (volgens strategische prioriteitenkaart)	90% in 2015	31% in 2012	34% in 2012
	Aantal gesaneerde vismigratieknelpunten van tweede prioriteit (volgens strategische prioriteitenkaart)	50% in 2015	16% in 2012	32% in 2012

1. Indicator in ontwikkeling.
2. Indicator in ontwikkeling.
3. Na advies door de adviesraden, werden alle 34 IHD-rapporten aanwijzingsbesluiten voorgelegd voor de 2de principiële goedkeuring door de Vlaamse Regering, die plaatsvond op 19 juli 2013. Een definitieve goedkeuring van het hele pakket is voorzien in het najaar van 2013.
4. In 2012 werden geen nieuwe soortenbeschermingsplannen toegevoerd aan de 18 bestaande plannen.
5. Begin 2013 werden 45 knelpunten van 1^e prioriteit geregistreerd, hiervan zijn er ondertussen 14 of 31% opgelost. Van de 682 geregistreerde knelpunten van 2de prioriteit zijn er begin 2013 109 of 16% opgelost. Deze cijfers houden rekening met de nieuwe prioriteitenkaart opgemaakt in uitvoering van de Benelux-beschikking M(2009)1. De gegevens zijn gebaseerd op de uitgevoerde inventarisaties. Deze waren nog niet volledig dekkend voor de nieuwe prioriteitenkaart.

3. MAATREGELPAKKETTEN

Dit hoofdstuk is een belangrijk onderdeel van het decretaal voorziene actieplan. Er worden 38 vernieuwende pakketten van realiseerbare voornemens met een grote maatschappelijke relevantie vooropgesteld, die al dan niet in een projectstructuur kunnen worden uitgevoerd. De focus voor de maatregelen ligt op vernieuwing en entiteitsoverschrijdende aanpak. De maatregelen voldoen aan de kenmerken van de beleidsvoornemens uit dit plan, nl. belangwekkend, doelgericht en beheersbaar. Er wordt een evenwicht nagestreefd tussen de diverse onderdelen van het milieu- en natuurbeleid. Een pakket van maatregelen past in dit hoofdstuk als het stappen zet voorbij het lopende beleid (leemten opvullen, bijsturingen, bijkomende stimulansen, verbanden leggen, ...), samenwerking op gang brengt tussen entiteiten, van operationele aard is en dus voldoende concreet, een samenhangend geheel is van diverse instrumenten, toegespitst is op doelgroepen en/of processen en oog heeft voor de samenhang met andere beleidsdomeinen en beleidsniveaus.

De opgenomen toelichtingen zijn stappen in het proces van uitvoering. De inhoud zal worden verfijnd en desgevallend bijgesteld naarmate de projecten vorderen en alle betrokkenen hun bijdrage hebben kunnen leveren. De betrokkenen per maatregelpakket zijn niet-limitatief opgenomen. Meer gedetailleerde informatie is terug te vinden op de website www.milieubeleidsplan.be

1. WERK MAKEN VAN EEN KLIMAATVRIENDELIJKE VLAAMSE OVERHEID

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM, VEA, ...), BZ (AFM), onderhoudsfirma's, leveranciers

Voortgang en aanpak

De energiebevraging werd structureel verankerd in de vastgoedbevraging van het Departement Bestuurszaken. Eind 2012 werd voor de derde keer jaarlijkse cijfers opgevraagd. Na een stijging van de responsgraad vorig jaar, is die dit keer teruggevallen tot het niveau van de eerste bevraging.

De inspanningen om de CO₂ uitstoot van het Vlaams gebouwenpark te reduceren, werpen hun vruchten af. In 2009 was er een uitstoot van 31 kg CO₂ per m² vloeroppervlakte. Dit nam af tot 29 kg CO₂/m² in 2010 en daalde verder tot 18 kg CO₂/m² in 2011. De zachte winter in 2011 heeft substantieel bijgedragen tot het goede resultaat in 2011.

De uitstoot ten gevolge van transport met dienstwagens bedroeg in 2011 8 861 ton CO₂eq. Dit is 24% minder dan in 2010. Volgend jaar zal verder ingezet worden op het verhogen van de responsgraad in de bevraging en zal de voortdurende inspanning om het energieverbruik en bijhorende CO₂-uitstoot te verlagen, worden verdergezet. Concreet zetten we volop in op energieaudits en haalbaarheidsstudies hernieuwbare energie (en kostenoptimale energieprojecten die hieruit volgen), alsook op de invoering van het ISO 50001-label.

2. AFSTEMMING OVERKOEPELENDE BELEIDSPLANNING EN -OPVOLGING MILIEU, MOBILITEIT EN RUIMTELIJKE ORDENING IN VLAANDEREN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, MOW en RWO (planningsentiteiten), Adviesraden

Voortgang en aanpak

In 2013 werd de participatie in elkaars planningsprocessen op dezelfde wijze verder gezet. LNE bleef vertegenwoordigd in de planningscommissie, maar er werd ook binnen een projectgroep inhoudelijk overleg georganiseerd. Zo werd een gedegen bijdrage geleverd aan de doelstellingen en het actieplan. Rond rekeningrijden werden de ambtelijke grenzen echter bereikt en werden 4 beleidsopties voorbereid voor politieke besluitvorming. Bij het BRV heeft LNE meegewerkt aan de concretisering van het groenboek in een witboek. Het inhoudelijk gewicht lag bij de werkgroepen, terwijl het ambtelijk forum zich vooral richtte op het overzicht en de afstemming. Ook andere kansen voor participatie werden zoveel mogelijk benut. Zo werden de resultaten van het project "omgevingskwaliteit" gebruikt en bewaakte de MER-dienst de kwaliteit van de strategische milieubeoordeling van het BRV.

In 2014 liggen de kaarten enigszins anders. Het MPV is dan vermoedelijk goedgekeurd en volop in uitvoering. Op het niveau van de actielijnen en monitoring zal dan verdere samenwerking aangewezen zijn om tot een goede realisatie van het plan te komen. Ook voor het BRV zal de ambtelijke voorbereiding afgerond worden en zal de focus naar de gezamenlijke realisatie verschuiven. In 2014 zullen tevens de opmaak van de bijdrage aan het regeerakkoord en het MINA-plan 5 een belangrijke rol spelen in de verdere afstemming van het beleid rond milieu, mobiliteit en ruimtelijke ordening. Binnen de procesarchitectuur van beide beleidstrajecten zal extra aandacht gaan naar het benutten en creëren van participatiemogelijkheden.

3. BEPALEN VAN LANGETERMIJNDOELSTELLINGEN MILIEUBELEID EN BIJHORENDE TRAJECTEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, RWO, MOW, LV

Voortgang en aanpak

In lijn met het implementatietraject toekomstverkenningen werden eind 2012 - begin 2013 drie opdrachten gestart. Een eerste project heeft betrekking op de bepaling van megatrends en hun impact op milieu in Vlaanderen. In een eerste fase (voorjaar 2013) werden de 6 meest relevante trends voor het milieubeleid in Vlaanderen vastgelegd. Op basis van 'factsheets' per megatrend worden de implicaties voor Vlaanderen bediscussieerd met experts (september 2013) en wordt er een MIRA-publicatie gemaakt (eind 2013).

Een tweede project behelst de uitwerking van mogelijke toekomstbeelden met focus op (milieugerichte) leefkwaliteit voor Vlaanderen. Het werkt door op de resultaten van de megatrendstudie. In een eerste fase werd een kwalitatief systeemmodel leefkwaliteit opgesteld, dat mee de basis vormt voor de discussies rond de toekomstbeelden in het najaar van 2013. In een volgende fase worden binnen de verschillende toekomstbeelden

verhaallijnen geconstrueerd toegepast op leefkwaliteit. Deze verhaallijnen bieden plausible kijkrichtingen aan en kunnen in voorbereiding van het MINA-plan 5 het maatschappelijk debat ondersteunen.

De derde opdracht is gericht op de kwantitatieve onderbouwing. De randvoorwaarden voor een systeemdynamisch model voor Vlaanderen werden in kaart gebracht. Tevens werd nagegaan hoe (bestaande) thematische rekenmodellen in zulk systeemdynamisch model kunnen worden ingepast.

4. SCHENDINGEN VAN HET MILIEURECHT GEPAST SANCTIONEREN

Trekker: LNE (Departement)

Betrokkenen: LNE (dept. LNE, OVAM, ANB, VMM, VLM, ...), parketten, lokale en federale politie, provincies en gemeenten, toezichthouders van andere beleidsdomeinen

Voortgang en aanpak

De voorbije periode bleef in het teken staan van de globale evaluatie van de regelgeving met betrekking tot milieuhandhaving. De voorstellen tot aanpassing en de beleidsaanbevelingen die tijdens deze (decretaal voorziene) evaluatieoefening in 2012 in een conceptnota geformuleerd werden, vonden in 2013 uitwerking in concrete decreet- en besluitwijzigingen. Na de uitbouw en de succesvolle implementatie van het bestuurlijk transactiesysteem (eind 2012) werden reeds verschillende transactievoorstellen tot betaling van een geldsom aan overtreders gericht. Uit een eerste evaluatie van het nieuwe instrument blijkt alvast dat het zijn nut bewijst. Aan bepaalde schendingen van het milieurecht (waarop het instrument kan worden toegepast) kan door kort op de bal te spelen een effectief en gepast gevolg worden gegeven. Ook de ruimere handhavingspraktijk wordt meermaals naar effectiviteit en efficiëntie geëvalueerd via de jaarlijkse milieuhandhavingsrapporten van de VHRM.

Naast de evaluatie werd ook de toepassing en doorwerking van het Milieuhandhavingsdecreet verder geoptimaliseerd. Hiervoor werden inspanningen geleverd door enerzijds de LNE-werkgroep Handhaving (m.b.t. verdere depenalisering van milieuschendingen, onderzoek naar de modaliteiten en uitwerking van de bestuurlijke dwangsom, afstemming met de permanente omgevingsvergunning en implementatie IED,...) en anderzijds via de adviezen van de VHRM (m.b.t. het optimaliseren van het lokaal toezicht, programmatorisch handhaven, de samenwerking met handhavingsinstanties, de handhaafbaarheid van regelgeving,...). De focus werd reeds gelegd op het afstemmen van handhavingsactiviteiten, het verduidelijken van regelgeving en het uitwisselen van kennis en "good practices", wat ook voor het jaar 2014 zal gelden. In de schoot van de VHRM werd in 2013 ook het milieuhandhavingsprotocol 'Prioriteitennota vervolgingsbeleid milieurecht in het Vlaamse Gewest' ondertekend, waardoor de samenwerkingsafspraken tussen verschillende handhavingsactoren verankerd worden.

Daarnaast zorgden de verschillende handhavingsactoren voor de daadwerkelijke implementatie en afstemming met het terrein, en zullen ze dat in 2014 onverminderd blijven doen.

5. VLOTTERE TOEPASSING MER-REGELGEVING

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, RWO, MOW, DAR, externe stakeholders

Voortgang en aanpak

De Vlaamse Regering hechtte op 19 juli 2013 de tweede maal haar principiële goedkeuring aan het voorontwerp van decreet van de omgevingsvergunning. Het ontwerp van decreet dat voor projecten de integratie van de milieueffectrapportage en veiligheidsrapportage in de milieu- en stedenbouwkundige vergunningsprocedure voorziet, reeds eerder twee maal principiële goedgekeurd door de Vlaamse Regering, is afgestemd met en verwerkt in dit voorontwerp van decreet van de omgevingsvergunning. De uitvoeringsbesluiten nodig voor de integratie van de milieueffectrapportage en veiligheidsrapportage in de milieu- en stedenbouwkundige vergunningsprocedure, worden momenteel uitgewerkt.

Het voorontwerp van decreet betreffende complexe projecten kreeg een eerste principiële goedkeuring op 24 mei 2013. Het voorontwerp creëert een nieuwe werkwijze voor de aanpak van complexe investeringsprojecten. Door middel van een gefaseerde aanpak met duidelijke beslismomenten wordt gepoogd de realisatie van dergelijke projecten te versnellen én kwalitatief een beter proces te voeren. In het geïntegreerde onderzoek zal het onderzoek inzake leefmilieu een belangrijke plaats innemen. De diverse beslismomenten omvatten tevens onderdelen die de milieukwaliteit van het project in beeld brengen en de nodige maatregelen om daarmee om te gaan. Medio september 2014 volgt een tweede principiële goedkeuring van het voorontwerp decreet. In het najaar worden ook de uitvoeringsbesluiten afgewerkt.

6. SUBSIDIES MET IMPACT

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE en nagenoeg alle andere beleidsdomeinen

Voortgang en aanpak

In 2013 is de studie 'Subsidies met impact op het milieu – Methodologie, inventarisatie en cases' afgerond. Het doel van deze studie was om deze subsidies (in ruime zin) te identificeren die mogelijk een impact op het milieu kunnen veroorzaken. De studie inventariseert zowel de directe subsidies die een positieve bijdrage leveren aan het milieu als directe subsidies die een potentieel milieuschadelijk effect met zich meebrengen. Aan de hand van de inventarisatie kan men indien nodig grondig onderzoeken of de subsidie al dan niet milieuschadelijk is (uitgewerkte cases). Aangezien hierbij verschillende afwegingen noodzakelijk zijn, blijkt het antwoord vaak zeer genuanceerd te zijn. Harde uitspraken richting milieuschadelijkheid zijn er niet uit deze studie gekomen. Daarnaast heeft de studie de bestaande internationale/Europese methodologie vertaald naar een Vlaamse beleidscontext. Dit moet ons ertoe in staat stellen om in de toekomst milieuoverwegingen op een systematische manier mee te nemen bij de evaluatie en ontwikkeling van subsidies.

In 2013 werden de subsidiestelsels van het Departement LNE aan verenigingen (project- en werkingssubsidies) geanalyseerd. Naar aanleiding hiervan werd in een eerste fase het projectsubsidiebesluit geoptimaliseerd met het oog op administratieve vereenvoudiging. Tot slot is in 2013 een vervolgproject voor Ecopay gestart, waarin het bestaande weidevogelmodel verder wordt toegepast en verfijnd op een kleinere schaal (landschaps- of projectniveau). In eerste instantie ligt de focus hier nog steeds op subsidiemaatregelen die extensievere vormen van maai-beheer en begrazing ondersteunen.

De ervaringen en methodologie van de studie 'Subsidies met impact' zullen worden ingezet om de Vlaamse overheid bij te staan in het ontwikkelen of evalueren van subsidies in de loop van de komende jaren.

De administratieve vereenvoudigingen uit het projectsubsidiebesluit zullen in 2014 doorgevoerd worden voor ad hoc-subsidies aan verenigingen en organisaties.

Als aanvulling op deze studies, wordt in de loop van 2013-2014 tevens een aanpak uitgewerkt waarin wordt gekeken naar vergroenbare overheidsuitgaven.

7. MONITORING EVOLUTIE MAATSCHAPPELIJK GEDRAG EN PERCEPTIE MILIEUBELEID

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, DAR, EWI, burgers, bedrijven

Voortgang en aanpak

Kennis over de perceptie en/of het gedrag van burgers kan belangrijke input geven voor de keuze van instrumenten in het leefmilieubeleid. Een studie focuste op het thema milieuverantwoorde consumptie en spitte zich toe op aspecten van transport, voeding, afval, productgebruik, water en energie. De studie steunde op een kwalitatieve fase en een brede bevraging. Wat educatie en communicatie betreft, liep een onderzoek naar de impact van het project Milieuzorg op school (MOS). Op een vergelijkbare manier werden leerlingen, studenten, leerkrachten, directies en oud-leerlingen bevroegd.

De studie m.b.t. milieuverantwoorde consumptie werd eind 2012 afgerond en leverde inzichten op over de motivaties en barrières van consumenten bij bepaalde beslissingen. De studie onderscheidt ook zes groepen van consumenten, die verschillen in motivaties, gedragingen en verwachtingen t.o.v. de overheid. Deze inzichten helpen ook bij de keuze van instrumenten en beleidsbeslissingen. In het najaar van 2013 werd het onderzoek m.b.t. MOS afgerond. MOS heeft positieve effecten en de aanbevelingen om het efficiënter te maken, worden meegenomen bij de verlening van dit project. In het voorjaar van 2014 wordt (mogelijk) een onderzoek naar de perceptie van bedrijven opgestart.

8. OPTIMAAL INZETTEN ALTERNATIEVE FINANCIERINGSTECHNIEKEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, EWI, DAR, OV, WVG, RWO, MOW, FB

Voortgang en aanpak

De overkoepelende projectwerking werd opgestart in december 2011. In de opstartfase werd voornamelijk ingezet op het afbakenen van het werkdomein, het bepalen van duidelijke projectdoelstellingen én het concretiseren van het plan van aanpak. In de voorbije rapporteringsperiode werd voornamelijk gefocust op het uitwerken van een inventaris met inspirerende LNE-projecten inzake alternatieve financiering, en werden de eerste stappen genomen om te komen tot een praktisch bruikbare checklist van kritische succes- en faalfactoren voor alternatieve financieringsprojecten.

Concreet zal de komende periode die checklist op punt gezet worden. In de laatste fase is het de bedoeling om aan de hand daarvan binnen LNE op zoek te gaan naar nieuwe (realistische) opportuniteiten voor alternatieve financiering.

9. METEN VAN DE LEEF- EN OMGEVINGSKWALITEIT

Trekker: LNE (VLM en Dep)

Betrokkenen: LNE (VMM, ANB, INBO, OVAM), RWO, DLV, MOW, EWI, DAR (SVR), studie bureaus, universiteiten, provincies, Vlaamse bouwmeester, VVSG

Voortgang en aanpak

Er werd voortgebouwd op de fundamenten van dit leerproces. Vanuit de gedeelde visie en kwaliteitsambities uit het voortraject zetten we verdere stappen naar het operationaliseren en meten van omgevingskwaliteit. Daarbij gaven twee specifieke sporen verder richting aan het traject. Enerzijds op het niveau van gebiedstypes en anderzijds op maat van projecten. Hiervoor werden in het najaar van 2013 twee studies gestart.

De kwaliteitsambities dienen als basis voor de operationalisering van omgevingskwaliteit. De aanbevelingen uit het voortraject zetten we hierbij om in de praktijk. In 2014 ontwikkelen we het meetinstrument voor omgevingskwaliteit op het niveau van gebiedstypes en voeren we een nulmeting uit.

Ook de methodiek om in gebiedsgerichte projecten vorm te geven aan het begrip omgevingskwaliteit wordt verder geconcretiseerd. We maken een vertaalslag van het meer abstracte beleidsniveau naar de concrete uitvoering op het terrein. Daarbij gaat extra aandacht naar de toe-eigening van het begrip bij de projectbetrokkenen: omgevingskwaliteit in het hart van gebiedsgerichte werking.

10. INITIËREN EN UITVOEREN RANDSTEDELIJKE PROJECTEN

Trekker: VLM

Betrokkenen: LNE (ANB, VMM, Dep), RWO, L&V, MOW, EWI, provincies, gemeenten, lokale stakeholders, Brussels Gewest

Voortgang en aanpak

Open ruimtes in randstedelijke gebieden zijn van groot maatschappelijk belang, maar staan zwaar onder druk. Het is dus essentieel gericht in te zetten op het invullen van de maatschappelijke functies van deze open ruimtes (recreatie, natuur, water, ...) voor een zeer groot aantal inwoners. Rond Brussel, Hasselt-Genk, Brugge en Gent werden gebiedsgerichte projecten opgezet om dit te realiseren.

De bevraging in het kader van het integraal plan "Over de Rand" resulteerde in een voorstel van planprogramma landinrichting. Gelijktijdig realiseren we in drie landinrichtingsprojecten fietslinken, groene verbindingen en hoogwaardige groene ruimtes met meervoudig gebruik (waterberging, recreatie, natuur, ...). Het rollend fonds voor de grondenbank Vlaamse Rand maakte verschillende strategische aankopen mogelijk.

In 2013 werden de uitdagingen van de Wijers voorgelegd aan een ruim forum van betrokkenen. Op basis daarvan wordt nu gericht geïnvesteerd in land- en natuurinrichting. In de Brugse Veldzone werd geïnvesteerd in de Groene Fietsgordel, het landschapspark Bulskampveld en in de landschappelijke begeleiding van grote infrastructuren voor de ontsluiting van Brugge en haven.

Voor de Gentse Kanaalzone werd een tweede reeks van koppelingsgebieden goedgekeurd. Van de eerste reeks werden er twee ingericht en worden twee volgende koppelingsgebieden voorbereid. Een fietsplan voor de ganse kanaalzone werd uitgewerkt en opgenomen in de verschillende inrichtingsplannen. Een grondenbank die de verwerving van de kop-

pelingsgebieden moet ondersteunen is operationeel.

Ook in 2014 wordt verder geïnvesteerd in deze randstedelijke projecten. In de Vlaamse Rand worden de mogelijkheden tot structurele samenwerking met de Vlaamse en Brusselse Bouwmeester onderzocht.

11. OPTIMALISEREN VAN DE SAMENWERKING MET ANDERE BELEIDSDOMEINEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: alle beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid

Voortgang en aanpak

Reeds jaren bestaat er een traditie van project- en beleidsmatige samenwerking van het beleidsdomein LNE met andere beleidsdomeinen. Een actueel voorbeeld is het operationaliseren van het meerjarenprogramma ontsnippering gerelateerd aan het IHD-overlegproces voor Natura- 2000 Vlaanderen.

Bovendien zal opnieuw extra aandacht gaan naar concepten zoals wederzijdse éénloket-functies, aanspreekpunten of verbindingsambtenaren. Die mogelijkheden zullen worden bekeken in samenspraak met alle beleidsdomeinen.

In 2014 zal verder ingezet worden op het uitwerken van lopende samenwerkingsprojecten, zoals het uitbouwen van een Vlaams Kennis- en Overlegcentrum rond NTMB (met de beleidsdomeinen Mobiliteit en Openbare Werken en Economie, Wetenschap en Innovatie) en het operationaliseren van sociale economie bij het onderhoud en beheer van open ruimte (met de beleidsdomeinen Mobiliteit en Openbare Werken en Werk en Sociale Economie). Nieuwe initiatieven zijn het evalueren en actualiseren van beheersplannen van autosnelwegbermen.

Het tweejaarlijks actieplan (2013 en 2014) in het kader van de samenwerkingsovereenkomst tussen LNE en Onderwijs en Vorming wordt uitgevoerd. Zo engageren beide departementen zich elkaar te betrekken, te informeren en waar mogelijk en wenselijk, samen een visie en concrete beleidsvoorstellen te ontwikkelen met betrekking tot Educatie voor Duurzame Ontwikkeling en andere thema's op het raakvlak van onderwijs en leefmilieu. Ook de structurele samenwerking met het beleidsdomein Landbouw zal verder verdiept en verbreed worden. In 2013 werd voornamelijk gewerkt aan de Vlaamse insteek voor een vernieuwd gemeenschappelijk landbouwbeleid na 2013. Daarnaast werd en wordt verder werk gemaakt van het gezamenlijk initiatief AGNABIO (AGrarisch Natuurbeheer en Agro-BIODiversiteit) en een nieuwe oproep voor projecten rond draagvlakverbreding landbouw, natuur en milieu.

De structurele samenwerking rond 'groene economie' die in 2012-2013 opgezet werd met het beleidsdomein Economie, Wetenschap en Innovatie wordt verdergezet. Hierbij komen ook concrete dossiers zoals bv. ecologiepremie aan bod.

12. VERGROENEN VAN DE ECONOMIE

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM, VEA, ...), EWI, WSE, (innovatieve) bedrijven, investeerders, wetenschappelijke instellingen

Voortgang en aanpak

In 2013 werd het onderzoek afgerond waarin we samen met de andere actoren (beleidsdomeinen, stakeholders,...) tot een gedragen set van maatregelen, acties, instrumenten en doelstellingen zijn gekomen die aansluiten bij de groene economie. In 2013 werd een structureel overleg tussen de beleidsdomeinen EWI en LNE aangaande groene economie opgestart.

In 2013 en 2014 zal er worden gewerkt aan een meetkader om de vergroening van de economie op te volgen. Het kader dat OESO hiervoor uitwerkte wordt als optie bekeken. Daarnaast wordt nagegaan welke pistes van de verschillende concrete initiatieven uit de studie 'LNE helpt Vlaanderen op weg naar een Groene Economie' zullen worden uitgewerkt.

Samen met het IWT werd een project katalytisch eco-aankopen uitgewerkt. Dit project zet in op het vergroenen van de economie door de vergroening van de consumptie en de ontwikkeling van eco-innovatieve producten te promoten. Het wordt uitgevoerd volgens de systematiek van innovatief aanbesteden. In de tweede helft van 2012 werd een innovatieplatform opgericht. De uitkomst van het platform zal een uitgewerkt masterplan zijn.

13. INHOUDELIJKE STEUN AAN LOKALE OVERHEDEN DOOR DE VLAAMSE OVERHEID

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM, VEA, ...) DAR, WSE, MO, lokale besturen

Voortgang en aanpak

De huidige Samenwerkingsovereenkomst loopt eind 2013 af. Momenteel wordt een nieuwe samenwerkingsvorm tussen de Vlaamse overheid en de lokale besturen uitgewerkt.

Eind 2012 werden de beleidsprioriteiten voor de periode 2014-2019 bekend gemaakt. Deze beleidsprioriteiten geven binnen een groter kader een beeld van wat van de gemeenten en provincies verwacht wordt. Daarbij wordt ook aangegeven voor wat en op welke wijze de Vlaamse overheid hierbij steun kan verlenen, niet alleen financieel maar ook inhoudelijk. Zowel leefmilieu als natuur komen aan bod. In overleg met gemeenten en provincies werden deze beleidsprioriteiten en het mogelijk kader hiervan, in de eerste helft van 2013 concreter uitgewerkt. Deze samenwerking is er op gericht om concrete projecten te realiseren i.f.v. Europese milieudoelstellingen.

14. MILIEUVERANTWOORDE PRODUCTIE VIA KETENBEHEER EN SYSTEEMINNOVATIE

Trekker: OVAM

Betrokkenen: LNE (Dep, VEA, ...), DAR, EWI, OND, sectorfederaties, distributiesector, onderwijs

Voortgang en aanpak

Een aantal ketenbeheerprojecten zijn uitgevoerd of in uitvoering. De focus wordt gelegd op volgende materiaalketens:

- **Tapijtketen:** De focus op ecodesign binnen de keten moet op langere termijn resulteren in de ontwikkeling van recycleerbaar tapijt, waarna een logistiek systeem kan worden opgezet. Inmiddels zijn de projecten in de sector van zo'n matuur niveau dat de interactie met de OVAM in 2013 teruggeschroefd kon worden.
- **Harde kunststoffen:** Dit project onderzoekt de mogelijkheid om een selectieve inzameling van harde kunststoffen op containerparken te organiseren en de inzetbaarheid van recyclaten, afkomstig van post-consumer harde kunststoffen, te verhogen. Samen met de Interregionale Verpakkingscommissie werd een voorstel voor de optimalisatie van de plastic-fractie bij de PMD-inzameling bij gezinnen en bedrijven uitgewerkt ter voorbereiding van de nieuwe erkenning van Fost Plus, het beheersorganisme dat in staat is voor de PMD-inzameling.
- **Cellenbeton:** Met de actoren in de materiaalketen cellenbeton wordt momenteel een samenwerkingsovereenkomst onderhandeld. Intussen wordt een proefproject voor de inzameling van cellenbeton op containerparken opgevolgd.
- **Minerale wol:** De sector is bereid tot samenwerking om de materiaalketen van minerale wol te sluiten. Ze wenst hierbij te anticiperen op de hoeveelheden minerale wol die in de toekomst meer en meer zullen vrijkomen. De uitdaging is om een markteconomisch systeem op te zetten.
- **Vlakglas:** De keten voor vlakglas uit de productie is grotendeels gesloten, postconsumerafval blijkt echter moeilijker aan te pakken. Er wordt gezocht naar praktische oplossingen met draagvlak van alle actoren in de keten.

In samenwerking met VLAKWA wordt gewerkt aan het sluiten van de nutriëntenkringloop, de valorisatie van nutriënten uit reststromen en de vermarkting van gerecupereerde nutriënten.

Een netwerk rond ecodesign is operationeel met veel aandacht voor Ecodesign.link (website) en Twitter. LinkedIn en Facebook zijn in korte tijd een trefpunt geworden.

Voor de sensibilisering van de ontwerpers blijven we ons richten op o.a. de uitreiking van de Ecodesign Awards voor studenten en professionals. Om ecodesign breder te verspreiden werd het opleidingspakket 'Ecodesign in hoger onderwijs-kit' (EHO-kit) uitgewerkt, in eerste instantie gericht op ingenieursopleidingen en opleidingen elektromechanica. Dit pakket werd zeer positief onthaald bij docenten en experts. De SIS-toolkit voor duurzame innovatie wordt sinds 2013 breed aangeboden aan de doelgroepen via externe gecertificeerde begeleiders, nadat eerst 5 piloot-bedrijven in primeur het begeleidingstraject hadden doorlopen.

Met het oog op het verbeteren van het bestaande beleid en het ontwikkelen van nieuwe instrumenten worden de bestaande ecodesign-instrumenten momenteel geëvalueerd.

Met de oprichting van de vzw Plan C werd het transitienetwerk Duurzaam Materialenbeheer op 28 maart 2012 verzelfstandigd. In 2013 werd de financiële en organisatorische onderbouw van Plan C gefinaliseerd en was de vzw volledig operationeel. Voor het eerst werd gewerkt met een jaarthema. In 2013 zette Plan C het thema product-dienst systemen als duurzaam bedrijfsmodel in de kijker via visie-ateliers en deelname aan het

proefproject iMade voor het uittesten van de mogelijkheden van additive manufacturing in het installeren van nieuwe productie- en consumptiemodellen.

15. STIMULEREN VAN MILIEUVERANTWOORDE CONSUMPTIE

Trekker: OVAM

Betrokkenen: LNE (Dep, VMM, VEA), DAR, FOD Leefmilieu, gewesten, distributiesector, producenten, middenveld (consumenten – en milieuverenigingen)

Voortgang en aanpak

Flankerend aan het federaal beleid, stimuleert de Vlaamse overheid de distributiesector om tussen nu en 2015 minstens twee sensibiliseringsacties of proefprojecten op te zetten. Na de evaluatie van drie proefprojecten met de distributiesector is één project opgeschaald. Voor de productgroep elektrische toestellen werd in 2013 een uitgebreide samenwerking op touw gezet. Via allerhande promotiemateriaal wezen de producenten de consumenten hierbij op de aanwezigheid van ecolabel, energiegebruik, herstelbaarheid, hergebruik en inleveren bij Recupel. Evaluatie van het project is voorzien met voorstellen tot inbedding van het project in de milieubeleidsvereenkomst afgedankte elektrische en elektronisch apparatuur.

In 2013 werd de studie 'milieuverantwoorde consumptie – perceptie en gedrag van consumenten' opgeleverd waarin de Vlaming werd gevraagd naar hun gedrag en hun mening over milieubewust handelen m.b.t. thema's zoals afval en materialen, voeding, water, energie en transport. In de loop van 2013 en 2014 worden de resultaten van o.m. deze studie gebruikt om gerichte initiatieven te nemen naar bepaalde doelgroepen en thema's die naar voor kwamen. Specifiek voor de inzet van het sociale instrumentarium m.b.t. het stimuleren van milieuverantwoorde consumptie, wordt naast het opzetten van concrete initiatieven, verder onderzoek gevoerd rond die aspecten waar vooralsnog te weinig kennis en informatie over bestaat. In de nieuwe convenant voor lokale besturen die vanaf 2014 in werking treedt, worden subsidies voorzien voor lokale besturen die initiatieven nemen voor het bevorderen van milieuverantwoorde consumptie. Daarnaast zal er verder kennis worden opgebouwd omtrent materiaalcriteria voor producten om zo het aankoopbeleid van zowel overheden als bedrijven te vergroenen. We verkennen ook de mogelijkheden die worden geboden door de invoering van nieuwe materiaaltechnologieën, zoals additive manufacturing, of nieuwe vormen van bedrijfsvoering of vermarkting, zoals product-dienstcombinaties, voor het vergroenen van consumptiegedrag. Dit zal gebeuren door deelname aan proefprojecten, zoals iMade, en aan lerende netwerken, zoals Plan C. Er is een voorstel opgesteld voor het deels heroriënteren van het subsidiebesluit voor de kringloopcentra, zodat zij meer gestimuleerd worden tot het opzetten van innovatieve proefprojecten die moeten leiden tot meer hergebruik.

Andere uitgevoerde of nog lopende acties zijn: de start van lerende netwerken en groepsaankopen voor gemeentelijke aankopers en duurzaamheidsambtenaren om het lokale groene aankoopbeleid te ondersteunen en de uitwerking van een vormingspakket in het kader van meer bewustwording van voedselverlies.

16. AANVULLEND INZETTEN OP FLEXIBILITEITSMECHANISMEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, PMV, EWI, VAIS

Voortgang en aanpak

Begin 2013 werden de resterende emissierechten in de Vlaamse toewijzingsreserve voor nieuwkomers voor de handelsperiode 2008-2012 geveild. Aan een gemiddelde veilingprijs van 3,8 euro/ton was de totale opbrengst 36.415.800 euro. Deze middelen zullen worden gestort in het Vlaams Klimaatfonds en onder meer worden benut voor de verwerving van externe Kyoto-eenheden, voortvloeiend uit CDM- en JI-projecten.

Eind 2012 en begin 2013 voerde het departement LNE een aantal aftastende gesprekken over de aankoop van AAU's (internationale uitstootrechten) via de Green Investment Schemes met verschillende Europese landen. Door de sterk gewijzigde marktcontext (prijs van een secundaire CER zakte sterk, de prijzen van groene AAU's volgden deze neerwaartse tendens) en tevens de impact hiervan op de effectiviteit van Green Investment Schemes (GIS), werd de beslissing over het overbruggen van de resterende reductie-inspanning voor de eerste Kyotoperiode 2008-2012 geheroriënteerd. Er werd beslist geen groene AAU's meer aan te kopen maar wel CER's en ERU uit de projectgebonden flexibiliteitsmechanismen van het Kyotoprotocol.

De verwervingsregels voor de aankoop van Kyoto-eenheden voor de periode 2013-2020 werden verankerd in het Vlaams Klimaatplan.

Het Vlaams Klimaatplan 2013-2020 voorziet middelen uit het Vlaams Klimaatfonds voor de verwerving van externe Kyoto-eenheden voor het overbruggen van de resterende Kyoto-kloof voor de verbintenisperiode 2008-2012 en voor het aanleggen van een buffer van externe Kyoto-eenheden voor de periode 2013-2020.

De verwerving zal gebeuren via een algemene offertevraag die in de zomer van 2013 wordt opgestart en die zal lopen over een periode van 12 maanden.

17. VLAAMS KLIMAATBELEIDSPLAN 2013-2020

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: DAR, EWI, IV, LNE, LV, MOW, OV, RWO, WSE, WVG, middenveld

Voortgang en aanpak

Op 28 juni 2013 keurde de Vlaamse Regering het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2013-2020 definitief goed. Het plan bestaat uit een overkoepelend luik en twee deelplannen: het Vlaams Mitigatieplan (VMP), om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, en het Vlaams Adaptatieplan (VAP) om de effecten van de klimaatverandering in Vlaanderen op te vangen. Aansluitend werd de website www.klimaattips.be ontwikkeld waar suggesties zijn opgenomen over wat elke Vlaming kan doen om mee te werken aan een stabiel klimaat.

Voorafgaand aan deze goedkeuring werd op 27 september 2012 een uitgebreide stand van zaken van het Vlaams Mitigatieplan gerapporteerd aan de Vlaamse Regering.

Het Vlaams Klimaatplan voorziet middelen uit het Vlaams Klimaatfonds voor de cofinanciering van maatregelen die de uitstoot van broeikasgassen verminderen. De gefinancierde beleidsvoorstellen zullen van nabij worden opgevolgd om hun effectiviteit en doorwerking te garanderen en hun kosten en effecten te monitoren.

Gezien de verwachte emissiekloof voor de periode 2013-2020 zijn bijkomende maatregelen een noodzaak. Ook al om de doelstellingen na 2020 niet te hypothekeren. Een eerste impuls daarbij is de uitwerking en operationalisering van een nieuw financieringskader binnen het Vlaams Klimaatfonds voor de periode 2015-2020. Hiermee kan cofinanciering vanuit het Vlaams klimaatfonds een hefboom vormen voor initiatieven van de verschillende beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid, en bij uitbreiding van de lokale overheden, bedrijven en verenigingen.

18. STERKER INZETTEN OP HERNIEUWBARE ENERGIE

Trekker: VEA

Betrokkenen: LNE (Dep, VREG, OVAM, ANB), LV, RWO, EWI, elektriciteitssector, bouwsector, installateurs, fabrikanten, netbeheerders

Voortgang en aanpak

Het hervormde ondersteuningsmechanisme voor groene stroom is operationeel sinds januari 2013. De toekenning van certificaten wordt afgestemd op de onrendabele top, waardoor een kostenefficiënte ondersteuning gegarandeerd wordt. De onrendabele top voor verschillende technologieën wordt jaarlijks herberekend en er wordt ook geëvalueerd of de subdoelstellingen gehaald worden. De Vlaamse Regering heeft in 2013 het ondersteuningsmechanisme voor groene warmte goedgekeurd die investeringssteun voorziet voor middelgrote en grote installaties. Via een call-systeem worden de meest kostenefficiënte projecten geselecteerd. Ook projecten die restwarmte recupereren, de aanleg van warmtenetten en injectie van biomethaan in het aardgasnet worden via dit mechanisme ondersteund. Het systeem zou in 2013 operationeel moeten zijn.

In het Regeerakkoord is overeengekomen dat Vlaanderen ijvert voor een billijk aandeel in de Belgische doelstelling van 13% en een zo groot mogelijk deel, en bij voorkeur het geheel, van de doelstelling binnenlands te bewerkstelligen. In het Energiedecreet is een zeer concrete doelstelling voor de groene stroom tegen 2020 vastgelegd. Voor groene warmte en voor hernieuwbare energie in transport moeten, afhankelijk van de intra-Belgische lastenverdeling, nog Vlaamse doelstellingen worden vastgelegd. De hernieuwbare energieproductie neemt in Vlaanderen gestadig toe, maar er zijn bijkomende maatregelen noodzakelijk om sterker in te zetten op hernieuwbare energie. Om hieraan te voldoen wordt er tegen eind 2013 een Vlaams actieplan hernieuwbare energie opgesteld.

19. ADAPTATIE AAN KLIMAATVERANDERING

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: Alle beleidsdomeinen, andere overheden (provincies, steden, gemeenten, ...), ngo's, adviesraden, sectoren

Voortgang en aanpak

Op 28 juni 2013 keurde de Vlaamse Regering het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2013-2020 definitief goed. Het plan bestaat uit een overkoepelend luik en twee deelplannen: het Vlaams Mitigatieplan (VMP), om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, en het Vlaams Adaptatieplan (VAP) om de effecten van de klimaatverandering in Vlaanderen op te vangen.

De voorgestelde maatregelen in het Adaptatieplan zullen worden opgevolgd in de Vlaamse

Taskforce Adaptatie via 'adaptatiepiloten' die bij de meest relevante beleidsdomeinen aangewezen zullen worden. Verder zal dit Vlaams Adaptatieplan gebruikt worden ter inspiratie richting de steden en gemeenten en als onderbouwing van een later dit jaar te verschijnen nationaal Adaptatieplan. Ook zal een denktank in het leven worden geroepen, die zich bezig zal houden met de ruimtelijke doorwerking van adaptatie in Vlaanderen (gekoppeld aan de acties die in het in ontwikkeling zijnde Beleidsplan Ruimte Vlaanderen worden voorgesteld).

20. EEN MILIEUVRIENDELIJKE MOBILITEIT BEWERKSTELLIGEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (VEA, ...), MOW, BZ (AFM), EWI, IWT, F&B, FEBIAC, Federauto, VITO

Voortgang en aanpak

Eind 2012 werd de voorlopige architectuurnota voor de invoering van een kilometerheffing voor vrachtwagens goedgekeurd. De invoering is voorzien begin 2016. In mei 2013 werd viapass.be gelanceerd, een nieuwe website die alle info rond wegbeprizing in Vlaanderen, Wallonië en Brussel centraliseert. Tevens werd de procedure opgestart om een private partner aan te trekken, een Single Service Provider, die het Viapass-systeem voor vrachtwagens zal ontwerpen, bouwen, financieren, onderhouden en uitbaten. Tot slot werd een algemene offerteaanvraag gelanceerd voor de uitvoering van een proefproject in verband met een kilometerheffing voor lichte voertuigen met een Maximaal Toegelaten Massa van 3,5 ton of minder.

Sinds juni 2013 kunnen bedrijven voor hun logistieke keuze kosteloos een beroep doen op de vier Flanders Logistics-consultanten die de mogelijkheden bekijken van groene logistiek. Tegelijk is de roadmap "Groene Logistiek" voorgesteld. Dat is een gebruiksvriendelijke handleiding die bedrijven en logistieke actoren moet inspireren om hun logistieke activiteiten duurzamer te maken.

Op 7 juni 2013 werd een nieuwe omzendbrief goedgekeurd die het aankoopbeleid van voertuigen binnen de Vlaamse overheid regelt. De ecoscores per voertuigklasse werden aangepast, het wordt voor entiteiten verplicht om, vanaf de vierde aankoop per jaar, voor 1 op 4 voertuigen een ecoscore van 72 of meer te behalen en de Vlaamse overheid als geheel streeft naar minstens 5% elektrische of plug-in hybride voertuigen bij nieuwe aankopen per jaar. De omzendbrief maakt het ook mogelijk om de normen voor de klassieke verbrandingsmotoren jaarlijks aan te scherpen, rekening houdend met het aanbod op de markt.

In het najaar wordt een proefproject kilometerheffing voor personenwagens opgestart waarmee men inzicht in de gedragseffecten wil verkrijgen. Op basis van deze resultaten zal een beslissing over de invoering worden genomen.

Het Mobiliteitsplan Vlaanderen zal, na goedkeuring door de Vlaamse Regering, in openbaar onderzoek gaan. Dit plan wordt afgestemd op het Klimaatplan en het Luchtkwaliteitsplan, en bevat concrete maatregelen om de druk van het transport op het milieu te verminderen.

21. LOKALE OVERHEDEN BETREKKEN BIJ HET AANPAKKEN EN VOORKOMEN VAN KNELPUNTEN LUCHTKWALITEIT EN GELUID

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, MOW, RWO, BZ (ABB - team Stedenbeleid), Steden en gemeenten

Voortgang en aanpak

Eind 2012-begin 2013 werd een handleiding uitgewerkt om luchtkwaliteit en geluid beter te integreren in het lokale mobiliteitsbeleid. Er werden ook zes beleidsprioriteiten voor lokale overheden geformuleerd, o.a. één rond lokale leefkwaliteit. Voor de beleidsprioriteit rond lokale leefkwaliteit ligt de focus op de aanpak van bestaande knelpunten van luchtverontreiniging en geluidshinder door verkeer. De luchttoets is nog steeds niet functioneel. De opdrachtnemer blijft in gebreke, maar is nog bezig met de opmaak. Om een wettelijk kader mogelijk te maken voor de invoering van lage-emissiezones (LEZ) werd overlegd met de federale staatssecretaris over een nieuw verkeersbord.

Begin maart werd de studie voor de opmaak van strategische geluidsbelastingskaarten tweede fase weg- en spoorverkeer afgerond. Er werd een ontwerpnota voor de Vlaamse Regering voorbereid. Ter voorbereiding van het actieplan tweede fase werd een studieopdracht uitgeschreven om maatregelen op de geluidskaarten tweede fase weg- en spoorverkeer door te rekenen.

Er worden in het najaar van 2013 enkele infodagen georganiseerd rond milieu en mobiliteit. In deze infosessies zal de toepassing van de hoger vermelde handleiding centraal staan. Daarnaast wordt het ontwerp milieuconvenant voor goedkeuring voorgelegd aan de Vlaamse Regering. Bij goedkeuring volgen dan enkele communicatiemomenten over het nieuwe subsidiemechanisme. Voor luchtverontreiniging wordt hierbij een "code van goede praktijk" met goede praktijkvoorbeelden ter beschikking gesteld van gemeenten. Op basis van het federale ontwerp KB wordt verder overlegd over de concrete invoering van LEZ's. Gelijktijdig wordt ook onderzocht hoe de handhavingsbevoegdheid kan worden overgeheveld naar de gemeenten, naar analogie met de regeling rond het betalend parkeren.

De geluidskaarten tweede fase en bijhorende blootstellingsgegevens zullen publiek beschikbaar zijn na goedkeuring door de Vlaamse Regering. De studie 'doorrekenen maatregelen op de geluidskaarten tweede fase' zal in het najaar van 2013 starten.

22. EEN MILIEUVRIENDELIJKE EN LEEFBARE TRANSITIE VAN HET STEDELIJK MOBILITEITSNETWERK

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, RWO, MOW, BZ (ABB - team Stedenbeleid), Steden en gemeenten

Voortgang en aanpak

De visie op ruimte, milieu en mobiliteit werd benut in de opmaak van LNE-omgevingskwaliteitsambities m.b.t. milieuvriendelijke mobiliteit. Vanuit deze laatste wordt verdere input geleverd aan de kernnota van het 'witboek' Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (lange

termijn visie 2020-2050), o.a. via de strategische milieubeoordeling. Ook worden er vanuit deze optiek blijvend provinciale ruimtelijke structuurplannen en ruimtelijke uitvoeringsplannen geadviseerd.

23. ELEKTRISCH RIJDEN BEWERKSTELLIGEN IN VLAANDEREN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (VEA, VREG), BZ (AFM), MOW, EWI (Dep, IWT), Energieleveranciers, Netbeheerders, Kennisinstellingen, NGO's, Auto-industrie, Leasingbedrijven

Voortgang en aanpak

Opnieuw werden beleidsvoorstellen gedaan o.m. m.b.t. sensibilisering en financiële ondersteuning; o.m. in het kader van het Klimaatplan. Alle pasten ze in eerder opgestelde ontwerp-actieplannen. Een politieke discussie en bekrachtiging, ook van de voorstellen, laat echter op zich wachten. Ondertussen loopt de innovatieve proeftuin 'Elektrisch rijden' wel verder en werd in dat kader infrastructuur ontplooid. De eigen initiatieven spitsten zich toe op de elektrificering van de eigen overheidsvloot. Een potentieelstudie hierover werd afgerond en de omzendbrief m.b.t. dienstvoertuigen voor de Vlaamse overheid werd hierop aangepast. Ondertussen werd de nodige ervaring opgedaan met het eerste elektrische dienstvoertuig bij LNE.

De quota voor zeer milieuvriendelijke voertuigen, die in de omzendbrief werden ingevoerd, en het specifieke raamcontract, in opmaak voor elektrische voertuigen, zullen een impuls betekenen voor de overheidsvloot. LNE zal hierbij blijven pionieren. De Europese richtlijn 'Clean power for transport', die in de maak is, zal de lidstaten ertoe aanzetten om een volgende stap te zetten in de richting van elektrificatie. De vertaling naar Vlaanderen zal vanuit dit project bewaakt worden en bijkomende initiatieven zullen worden genomen van zodra er zich opportuniteiten voordoen.

24. GERICHTE AANPAK WATERBEHEER IN SPEERPUNTGEBIEDEN

Trekker: VMM, W&Z, De Scheepvaart

Betrokkenen: LNE (Dep, ANB, OVAM, ...), MOW, RO, LV, EWI via de werking van de Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW), lokale overheden, landbouw, terreinbeheerders

Voortgang en aanpak

Tijdens de zomer van 2012 werd met behulp van het opvolgingsinstrument de voortgang van de uitvoering van de maatregelen gerapporteerd door de verantwoordelijken. Hierbij werd extra aandacht besteed aan de rapportering over de speerpuntgebieden.

De informatie verzameld over de maatregelen werd op 21 december 2012 overgemaakt aan de Europese Commissie. Uit deze rapportering blijkt dat er van de 61 geplande acties in speerpuntgebieden 2 voltooid waren, 46 in uitvoering waren en 10 acties nog niet opgestart waren. 3 acties zullen niet meer uitgevoerd worden. 16 acties hebben vertraging opgelopen. De vertragingen zijn voornamelijk te wijten aan een heroriëntering van het budget naar maatregelen tegen wateroverlast na de zware overstromingen van 2010.

In 2013 werden nog drie van de acties die in uitvoering waren, voltooid. Een volledige inventaris zal in de tweede helft van 2013 opgemaakt worden op basis van een nieuwe bevraging bij de initiatiefnemers. Tegelijkertijd zal onderzocht worden welke bijkomende initiatieven nodig en mogelijk zijn om alsnog de goede toestand te realiseren in de 7 speerpuntgebieden waar de goede toestand tegen 2015 vooropgesteld wordt. In het kader van de voorbereiding van de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen (SGBP2) werd een analyse uitgevoerd welke gebieden in aanmerking komen om in de nieuwe plannen als speerpuntgebied aangeduid te worden. De bekkenbesturen hebben hierover advies uitgebracht.

25. BRONDOSSIERS VOOR DRINKWATERWINGEBIEDEN

Trekker: VMM

Betrokkenen: LNE (OVAM, ...), LV, drinkwaterbedrijven, Landbouw, Terreinbeheerders

Voortgang en aanpak

Alle grondwaterwinningen voor de productie van drinkwater werden beoordeeld op hun kwetsbaarheid voor brongerelateerde risico's. Voor de meest kwetsbare winningen zullen brondossiers worden opgemaakt. De afbakening van de aandachtsgebieden voor de geselecteerde grondwaterwinningen (zeer kwetsbare en kwetsbare) is afgerond. Alle oppervlaktewaterwinningen worden als kwetsbaar beschouwd.

De drinkwatermaatschappijen werkten, in samenspraak met de toezichthouder, voor de aspecten winningen en productie een model voor een risico-evaluatie uit en pasten dit toe voor de geselecteerde pilotwinningen. Met de verdere invulling van de basisinventarisaties en uitwerking van de langetermijnvisie voor de pilotwinningen is gestart in 2013.

Op basis van een evaluatie van de werking rond de pilotgebieden werd in overleg met de drinkwatermaatschappijen beslist om bij de verdere uitrol van het project brondossiers te werken met korte interpretatienota's en een kernset aan relevante data (geografische informatie, kwaliteitsdata, ...) eerder dan met uitgebreide beschrijvende analyses. Deze aanpak laat toe om de opmaak van de brondossiers voor alle kwetsbare drinkwaterwinningen Vlaanderen te versnellen zonder in te boeten op de initiële doelstellingen en uitgangspunten.

26. VEREENVOUDIGEN VAN DE PLANNING, PROCEDURES EN STRUCTUREN VAN HET INTEGRAAL WATERBELEID

Trekker: Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW)

Betrokkenen: LNE, MOW, RWO, LV en EWI via de CIW, Mina-raad, SERV en SALV

Voortgang en aanpak

Op 19 juli 2013 bekrachtigde de Vlaamse Regering de wijzigingen aan het decreet Integraal Waterbeleid, aangenomen door het Vlaams Parlement op 10 juli 2013. In opvolging daarvan zal in het Organisatiebesluit een nadere regeling worden uitgewerkt voor de slagkrachtige werking van de bekkenbesturen en geïntegreerde bekkensecretariaten. De

aangepaste bekkenstructuren worden tegen eind 2013 opgericht. Daarnaast wordt door middel van een uitvoeringsbesluit verder invulling gegeven aan de opmaak, procedure en totstandkoming van het jaarlijkse Wateruitvoeringsprogramma, dat onder meer de jaarlijkse bekkenvoortgangsrapporten zal vervangen.

27. UITBOUWEN VAN DE WATERSYSTEEMKENNIS

Trekker: Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid (CIW)

Betrokkenen: LNE, MOW, RWO. LV en EWI via de werking van de CIW, Onderzoekscentra en universiteiten, lokale overheden

Voortgang en aanpak

Omwillen van de plannen van het departement EWI om de FRIS-databank tegen 2015 uit te bouwen tot een onderzoeksportaalsite met metadata voor onder meer zoet- en brakwateronderzoek, wordt de uitbouw van een portaalsite zoet- en brakwater door de CIW on hold gezet.

Gelet op de budgettaire context is een structurele financiering van een Vlaams onderzoeksprogramma Water op dit ogenblik niet mogelijk. Voor een sterkere coördinatie van het onderzoek m.b.t. watersystemen wordt binnen de CIW een jaarlijkse toelichting voorzien over uitgevoerde, lopende en geplande onderzoeksprojecten inzake water bij de partners van de CIW, onderzoeksinstituten en universiteiten. Naar aanleiding van deze toelichting wordt de afstemming tussen verschillende initiatieven bekeken, alsook mogelijke samenwerkingsverbanden tussen CIW-partners voor specifieke onderzoeksprojecten.

28. AMBTSHALVE BODEMSANERING BIJ SCHOLEN, ZIEKENHUIZEN, RUSTHUIZEN EN GASFABRIEKEN

Trekker: OVAM

Betrokkenen: LNE (Dep), OND, WVG

Voortgang en aanpak

In samenwerking met AGION (gesubsidieerd onderwijs) en GO (Gemeenschapsonderwijs) werden een 150-tal projecten in de reguliere financiering gescreend op potentiële bodemverontreiniging. Individuele knelpunt dossiers worden specifiek begeleid.

Bij het gesubsidieerde onderwijs, dat als enige wenste verder te gaan, werd een enquête georganiseerd om tot een sluitende inventarisatie te komen. Op basis daarvan is met AGION een samenwerkingsprotocol getekend dat werd bekrachtigd door de Vlaamse Regering. De aanmeldingsprocedure werd samen opgestart zodat vanaf 2014 alvast het gesubsidieerde net kan rekenen op financiële ondersteuning bij bodemonderzoeken en saneringswerken.

Bijkomend onderzoek toont aan dat bodemverontreiniging zelden een hinderpaal is bij infrastructuurwerken bij zorginstellingen. Een programmatische aanpak zal daarom niet verder worden uitgewerkt. VIPA (Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden) zal de OVAM daarom enkel inschakelen op het ogenblik dat bij hen subsidie-aanvragen geïntroduceerd worden waaraan een bodemproblematiek verbonden is.

Door historisch onderzoek met beperkte monsternamen werd eind 2011 een inventarisatierapport afgerond van gassites in Vlaanderen. Op basis daarvan is een meerjarenpro-

gramma opgezet dat versneld bodemonderzoeken moet opstarten en afronden (tegen 2016) en alle bodemsaneringswerken moet realiseren tegen 2027. Voor 90% van de geïnventariseerde terreinen zijn de verkennende bodemonderzoeken in 2013 uitgevoerd en is de saneringsplicht uitgeklaard. Er werd in 2013 gewerkt aan administratieve vereenvoudiging, klantgerichte aanpak en een nog nauwere samenwerking met de publieke probleembezitters zoals gemeentes. Dit zowel op juridisch als op financieel vlak (huissaneerder en samenwerkingsovereenkomsten).

De projecten Waalse Krook, Sibelgas en Turnhout gasfabriek zijn reeds uitgevoerd of in uitvoering. Daarmee wordt een eerste invulling gegeven aan de programmatische aanpak voor gassites.

29. BODEMBEDREIGINGEN IN DE BEBOUWDE OMGEVING GEÏNTEGREERD AANPAKKEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (VMM, ANB), RWO, openbare besturen, architecten, MER-bodemdeskundigen, geotechnische studiebureaus, ingenieurs- en milieustudiebureaus, burgers, notarissen, vastgoedmakelaars, verzekeringsmaatschappijen en bouwaannemers, landbouwers

Voortgang en aanpak

Er werd intensief meegewerkt aan het witboek 'beleidsplan ruimte' met als doel de problematiek van bodemafdicthting aan te kaarten en in samenspraak met andere beleidsdomeinen aan te pakken. In de ontwerp teksten van het witboek is bodemafdicthting intussen opgenomen onder basisoptie 1 'ruimterendement versterken'. De verdere uitwerking van dit thema zal van nabij worden opgevolgd.

Verskillende contacten werden gelegd om het kwalitatief goed bodembeheer van parken, speeltuinen en privétuinen onder de aandacht te brengen. Kwalitatief goed bodembeheer was o.a. een belangrijk onderdeel van de beoordelingscriteria van de projectoproep 2012 "Inrichting volkstuinen". Er zal worden getracht de code van goede praktijk voor een kwalitatief goed bodembeheer in te bouwen in bestaande initiatieven. Zo wordt er o.a. meegewerkt aan de studieopdracht "Opmaak van een code voor goede praktijk voor het zelf telen van voeding".

Rond de problematiek van grondverschuivingen wordt er een brochure opgemaakt voor gemeenten, architecten, ingenieurs, notarissen en de geïnteresseerde burger. Deze zal worden verspreid in de getroffen regio's.

30. NATUURLIJKE HULPBRONNEN (DELSTOFFEN): MINDER EFFECTEN, MEER EN BETERE ALTERNATIEVEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM), RWO, MOW

Voortgang en aanpak

Het BOD "Alluviale kleien & Polderklei" werd op 3 mei 2013 door de Vlaamse Regering omgezet in een definitief vastgesteld gewestelijk ruimtelijk uitvoeringsplan (GRUP). Het laatst door de Vlaamse Regering definitief vastgestelde BOD van de Vlaamse Leemstreek wordt verder omgezet in een GRUP. In 2013 werd ook onderzoek opgeleverd naar de materiaaltechnische kenmerken van ijzerzandsteen.

Het proces m.b.t. de evaluatie van de instrumenten van het delfstoffenbeleid werd begin 2013 versneld en zal leiden tot een aanpassing van het Oppervlaktedelfstoffendecreet. De gemengde werkgroep van kabinetten en administraties besliste de ontwerp delfstoffennota "Zand in Vlaanderen" tegen begin 2014 aan te vullen met een studie die wordt uitgevoerd door het steunpunt Duurzaam Materialenbeheer. Het tweede Algemeen Oppervlaktedelfstoffenplan zal na principiële goedkeuring in openbaar onderzoek gaan en worden voorgelegd aan SERV en Minaraad.

Het Monitoringsysteem Duurzaam Oppervlaktedelfstoffenbeleid levert midden 2013 een tweede jaarverslag (gegevens 2011) af. Het gaat over behoeftegegevens, import- en exportstromen en inzetmogelijkheden van alternatieven voor oppervlaktedelfstoffen. Vanaf 2014 zal via een webapplicatie, die in 2013 ontwikkeld wordt, een tweejaarlijkse bevraging gebeuren.

Het innovatiepartnerschap over grondstoffen van de Europese Commissie wordt verder opgevolgd.

31. STEUN ZOEKEN IN DE ONDERGROND

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (VMM, ...), MOW (AGeo), RWO

Voortgang en aanpak

Het potentieel van de Vlaamse ondergrond voor diepe en ondiepe geothermietoepassingen in Vlaanderen wordt verder in kaart gebracht. Er wordt een evaluatie uitgevoerd van mogelijks noodzakelijke regelgevingsinitiatieven voor diepe geothermie.

De Databank Ondergrond Vlaanderen biedt conform de deadline van 28 december 2012 ook downloaddiensten aan die volledig INSPIRE-compliant zijn. Het eDOV-loket voor boorbedrijven is in eerste versie sedert januari 2013 klaar om in gebruik te nemen; boorbedrijven kunnen dus hun verplichtingen nakomen als gevolg van het van kracht worden van VLAREL (3 mei 2013), eens ze een erkenning hebben verworven. Verder is een "bodemverkenner" in opbouw die in het najaar van 2013 voor het publiek zal worden opengesteld. In de komende periode zullen de verschillende DOV-componenten (eDOV-loket, het xDOV-uitwisselingsformaat, de inDOV-proevenapplicaties, vDOV-rubriek 55-loket en -bodemverkenner, ...) worden uitgebouwd, teneinde de workflow van alle bij ondergrond betrokken doelgroepen verder systematisch te ondersteunen én kwaliteitsvolle data te verwerven, te beheren en te ontsluiten. Vereisten worden verder geanalyseerd en voorbereidende taken worden uitgevoerd (tegen eind 2013), met het oog op doorgroeien tot een

formele aanduiding als “authentieke gegevensbron”.

Door VLAKO werd een globaal, sluitend geologisch lagenmodel gemaakt van de Vlaamse ondergrond. In de tweede helft van 2013 zal dit geologisch 3D-model, G3Dv2 genoemd, voor het publiek beschikbaar zijn via DOV. De afstemming met het hydrogeologisch model is eveneens gestart. Door de verdere verfijning van het model en het toekennen van eigenschappen aan de geologische lagen zullen verscheidene thematische modellen gecreëerd worden. Zo zal in 2013 een 3D delfstoffenmodel van leem gemaakt worden dat een eerste indicatie zal vormen voor ruimtelijke planners, studie bureaus, aannemers, ontginners, enz. om na te gaan of er op locaties van geplande graafwerken voldoende bruikbare leem aanwezig is om die selectief af te graven en op de markt te brengen. Het synthesemodel van het Westfaliaan wordt in 2014 afgewerkt.

32. INSTRUMENTEN INZETTEN VOOR DE REALISATIE VAN DE INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

Trekker: ANB

Betrokkenen: LNE (VLM, ...), LV, RWO (Ruimte en erfgoed), MOW

Voortgang en aanpak

Eind 2012 werden alle 34 S-IHD-rapporten en ontwerp-aanwijzingsbesluiten principieel goedgekeurd door de Vlaamse Regering. Bovenop deze 34 rapporten werden in de loop van 2013 ook de SIGMA-IHD en de IHD voor SBZ-V Hoge Kempen aan de Vlaamse Regering voorgelegd.

Deze ontwerp aanwijzingsbesluiten zijn vervolgens aangepast aan de adviezen van de adviesraden en aan de zogenaamde “kalibratie”, een modelmatige optimalisering van de spreiding van de IHD over de verschillende speciale beschermingszones. Op 19 juli 2013 keurde de Vlaamse Regering de ontwerp-aanwijzingsbesluiten voor een tweede maal goed en maakte daarbij een aantal afspraken over de uitvoering ervan. Een definitieve goedkeuring van het hele pakket is voorzien in het najaar van 2013. S-IHD-besluiten voor het SBZ-V Peer en de SBZ-V's rond Linker- en Rechter Scheldeoever worden intussen voorbereid met het oog op een eerste principiële goedkeuring.

In 2014 ligt de focus op de implementatie van de instandhoudingsdoelen: het is de bedoeling om tegen half 2014 voor elke SBZ een Managementplan op te maken waarin de zogenaamde “evidenties” zijn vervat. Daarmee worden lopende beheerplannen of andere engagementen bedoeld, die reeds invulling geven aan de vooropgestelde taakstelling. Ook zal aan alle actoren gevraagd worden om hun eigen bijdrage aan de realisatie van de Managementplannen in beeld te brengen en te formaliseren via een samenwerkingsovereenkomst.

Op basis van de Managementplannen en de samenwerkingsovereenkomsten zal nauwkeuriger in kaart gebracht worden welke middelen vereist en beschikbaar zijn voor de opstart van het Natura 2000 Programma in de volgende legislatuur. Ook worden deze legislatuur nog de nodige decreetswijzigingen aangebracht en uitvoeringsbesluiten goedgekeurd om het instandhoudingsbeleid volgens afspraak te kunnen uitvoeren.

Om verder de concrete acties door privé-eigenaars of vzw's te blijven ondersteunen werden ook in 2013 Quick-win projecten goedgekeurd. In 2014 zal de oproep opnieuw gelanceerd worden. In 2014 worden eveneens het Actieplan Handhaving Natura 2000, het beheervademecum soorten, de visie op het ruimer biodiversiteitsbeleid, en een stappenplan voor de aanpak van stikstofdeposities uitgewerkt en wordt gestart met de opmaak van de SIHD-besluiten voor de resterende zuivere SBZ-V Ijzervallei en Voorhaven Zeebrugge.

33. STIMULEREN VAN GEÏNTEGREERD NATUURBEHEER DOOR NGO'S, ANDERE PRIVATE EIGENAARS EN LOKALE OVERHEDEN

Trekker: ANB

Betrokkenen: LNE, RWO (Ruimte en Erfgoed)

Voortgang en aanpak

Er is een inhoudelijke visie uitgewerkt om de verschillende bestaande statuten voor natuurreservaten, bosreservaten, domeinbossen en parken te integreren en te vereenvoudigen. Daarnaast werd ook een nieuw concept ontwikkeld voor geïntegreerde beheerplanning voor natuur-, bos- en parkgebieden. In beide gevallen werden de actoren betrokken. In 2013 werden voor beide visies ook de nodige aanpassingen aan het juridisch kader uitgewerkt en overlegd met de actoren. Doelstelling is om dit vernieuwd juridisch kader nog in 2013 voor goedkeuring aan de VR voor te leggen. In 2014 zal gewerkt worden aan een handleiding voor de opmaak van geïntegreerde beheerplannen.

34. INTRODUCEREN VAN HET CONCEPT 'ECOSYSTEEMDIENSTEN'

Trekker: INBO en ANB

Betrokkenen: LNE (Dep, VLM, VMM), LV, RWO, EWI, WVG, Onderwijs

Voortgang en aanpak

Door de goedkeuring van de Europese Biodiversiteitsstrategie is het ecosysteemdienstenconcept één van de centrale spullen geworden van het Europese milieubeleid (target 2). De nadruk in Vlaanderen lag nog altijd op het opbouwen van kennis. Belangrijke onderzoeksprojecten die in 2013 zijn opgestart zijn ECOPLAN, Citi-SENSE, OpenNESS, gericht op de toepassing van het concept. Daarenboven wordt ook actief meegewerkt aan initiatieven binnen de EU-biodiversiteitstrategie, zoals MAES & MESEU. Zo werd een Belgische versie gemaakt van de internationale ESD classificatie onder de naam CICES-BE, aangepast aan de Belgische specificiteit. In 2013 traden de thema's groene infrastructuur (bv. in de stad met de publicatie 'Investeer in groen, winst verzekerd!') en volksgezondheid op de voorgrond, en werd de waarde van het Natura 2000-netwerk gedemonstreerd. Ook werd in het midden van het jaar de tweede en sterk uitgebreide versie van de Natuurwaardeverkenner, de online-waarderingstool, gelanceerd. Tot slot ging aandacht naar verbreiding van kennis en toepassing in de praktijk, bijvoorbeeld in Landduinen en Dijlevallei, en het KOBE-project.

In de komende periode wordt naast kennisontwikkeling in Vlaamse en internationale projecten, ingezet op de demonstratie van de voordelen van biodiversiteit en ecosystemen en op de operationalisering van het concept, vooral onder de vorm van groene infrastructuur. De focus hierbij ligt op de stedelijke omgeving, op ruimtelijke visievorming en op waardering. Daarenboven zal het komende NARA-T de toestand en trends van ecosystemen en hun diensten in Vlaanderen beschrijven, en de mogelijke consequenties voor het beleid identificeren, en op deze wijze voor een groot stuk tegemoet komen aan actie 5 van de Europese biodiversiteitsstrategie. Daarop aansluitend wordt een TEEB-achtige oefening opgezet, over de verschillende beleidsgrenzen heen en in samenwerking met stakeholders, gericht op het erkennen en demonstreren van de voordelen van biodiversiteit en ecosystemen en hun bijdrage aan de huidige beleidskwesties (bv. vergroening van de economie).

35. DEELNEMEN AAN BIODIVERSITEITONDERZOEK OP EUROPEES NIVEAU

Trekker: INBO

Betrokkenen: LNE (ANB), LV, EWI

Voortgang en aanpak

INBO neemt deel aan verscheidene Europese projecten en netwerken, zoals ALTER-Net, KNEU - Biodiversity Knowledge en SPIRAL. In april 2013 werd in Gent een internationale ALTER-Net conferentie georganiseerd die kaderde in de Europese Biodiversiteitsstrategie 2020 en resulteerde in een 100-tal aanbevelingen inzake biodiversiteitsbeleid en onderzoeksnoden. Het project SPIRAL wordt eind 2013 afgesloten met de publicatie van een handboek vol tips en tricks inzake science-policy interface.

In het kader van LifeWatch wordt aan verschillende projecten gewerkt die tot doel hebben een efficiëntiewinst te bereiken in de biodiversiteitsmonitoring. In 2013 en 2014 wordt o.a. onderzocht hoe met behulp van onbemande vliegtuigjes Natura 2000-habitats en -soorten, en schade door everzwijnen gemonitord kunnen worden. Via een mobiel radar-systeem wordt de mogelijke impact van windturbines op de vluchtroutes van vogels en vleermuizen onderzocht. Een akoestisch meetnet volgt het migratiegedrag van de paling op en via een zendernetwerk wordt onderzoek gedaan naar het habitat- en migratiegedrag van grote meeuwen, bruine kiekendief, boommarter en everzwijn.

Dit onderzoek naar remote sensing komt ook terug in het FP7-project MS.MONINA dat in november 2013 afgesloten wordt met een slotmeeting in Brussel. Hierbij zullen de voor de klant beschikbare remote sensing technieken worden voorgesteld.

Het onderzoek naar innovatieve technieken komt ook terug in het Europese project RINSE (Reducing the Impacts of Non-native Species in Europe). In 2013 werd voor het brede publiek een smartphone app uitgebracht voor de monitoring van invasieve soorten en via workshops en publicaties wordt aan kennisuitwisseling en sensibilisering gedaan.

36. UITWERKEN EN UITVOEREN VAN EEN MESTACTIEPLAN 2011- 2014

Trekker: VLM

Betrokkenen: LNE, LV, onderzoekinstellingen en praktijkcentra, landbouworganisaties, milieuorganisaties

Voortgang en aanpak

In de eerste helft van 2013 werden aanpassingen doorgevoerd aan de reglementering betreffende het vervoer van meststoffen en de mestverwerking, zoals overeengekomen in het actieprogramma met de Europese Commissie. Deze wijzigingen dragen bij aan een doelgerichter, werkbaarder en gedragen mestbeleid. Vanaf 1 januari 2013 moeten tuinbouwers verplicht gebruik maken van bemestingsadviezen bij de bemesting van groenteteelten. Deze maatregel was voorzien in het actieprogramma en moet bijdragen tot een meer oordeelkundig gebruik van meststoffen in de tuinbouw.

Overleg met de Europese Commissie over de Mid Term Evaluatie wordt voorzien in het najaar van 2013. Ter voorbereiding van dit overleg wordt een rapport opgesteld waarin de evolutie van de kwaliteit van grond en oppervlaktewater wordt geanalyseerd en getoetst aan de doelstellingen van het actieprogramma, evenals de vooruitgang in de nitraat-residumetingen. Als de vooruitgang onvoldoende is zullen vanaf 2014 aanscherpingen doorgevoerd worden in het nitraatresiduebeleid.

37. KWALITEIT VAN DE BINNENLUCHT VERBETEREN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE (OVAM, VEA, ...), DAR, Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid, Departement Onderwijs, Agion, Medisch Milieukundigen, FOD, Passiefhuis-Platform, architecten, gebouweigenaars, bouwers en verbouwers, producenten van ventilatiesystemen, Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen

Voortgang en aanpak

Het onderzoek naar de binnenmilieukwaliteit in energiezuinige gebouwen is afgerond: het eindrapport is beschikbaar op de website van LNE.

De tweede communicatiegolf van de campagne 'Bouw Gezond' is afgerond. Vier technische artikels werden opgesteld en gepubliceerd op de website van NAV, op www.meeroverepb.be en in de digitale nieuwsbrief van NAV. De map werd voorgesteld op infosessies voor architecten (in Gent, Antwerpen en Leuven) in februari/maart 2013.

De campagne rond stoken binnenshuis werd uitgevoerd in de tweede helft van 2012.

In navolging van het onderzoek naar de binnenmilieukwaliteit in energiezuinige gebouwen is een studie gepland naar de binnenmilieukwaliteit in gebouwen na (energie-efficiënte) renovaties. Dit onderzoek gaat van start begin 2014.

In het komende jaar wordt het campagnemateriaal rond stoken binnen en buiten verder ter beschikking gesteld van steden en gemeenten.

38. RISICO'S VAN ELEKTROMAGNETISCHE VELDEN

Trekker: LNE (Dep)

Betrokkenen: LNE, WVG, RWO, BIPT, doelgroepen voor wetgeving, wetenschappers, lokale actoren

Voortgang en aanpak

Als vervolg op het consultatietraject rond extreem laag frequente (ELF) velden (zoals hoogspanningslijnen en elektriciteitscabines), werd de studie 'uitwerking en doorrekening van mogelijke beleidsscenario's over bronnen van het 50 Hz magnetisch veld' gestart in 2012. Het onderzoek loopt tot juni 2014.

Rekening houdende met de adviezen van de Minaraad, SERV en SAR WGG m.b.t. de wetgeving rond zendantennes werd in 2012-2013:

- een verkennende studie gestart naar mogelijkheden tot technische aanpassingen/optimalisatie draadloze netwerken (gsm, umts, 4G) om de humane blootstelling aan elektromagnetische straling te beperken. De studie loopt af in het najaar van 2013
- een meetcampagne uitgevoerd om de stralingsblootstelling aan nieuwe technologieën voor draadloze communicatie te bepalen. In het kader van deze studie werden tevens metingen in scholen uitgevoerd. Deze metingen kaderen in een infocampagne die het Departement Onderwijs i.s.m. het Departement LNE, het Agentschap Zorg en Gezondheid, VIGeZ en de Logo's in het najaar van 2012 organiseerde. Het doel van deze campagne was om scholen in te lichten over draadloze technologieën zoals draadloos internet, tablets, smartboards, ... Het eindrapport van deze studie is beschikbaar op de website van LNE

4. BIJLAGEN

BIJLAGE 1: LOPENDE ONDERZOEKSPROJECTEN IN 2013

Lange titel	Hoofdthema	Vastgelegd bedrag EUR
Expertpanels: doorwerking van globale megatrends en hun (potentiële) impacts op het milieu in Vlaanderen	Andere	67 880
Ontwikkeling van duurzaamheidscriteria voor overheidsopdrachten van de Vlaamse overheid m.b.t. groenbeheer	Beleidsvoorbereiding en -planning	103 340
Vernieuwde Milieubarometer ter ondersteuning van lokale besturen	Beleidsvoorbereiding en -planning	76 200
Onderbouwing van toekomstverkenningen i.f.v. het Vlaamse milieubeleid	Beleidsvoorbereiding en -planning	157 300
Onderbouwing Burgemeestersconvenant	Beleidsvoorbereiding en -planning	77 829
Opzetten van vervolgtraject proefprojecten in de distributiesector	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	78 408
Onderzoek binnen het OVAM Ecodesign Platform	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	87 120
Industriële symbiose: uitbreiding reststromenplatform met diverse materiaalstromen	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	58 612
De aannemerij in Vlaanderen met betrekking tot duurzaam beheer van minerale grondstoffen en hun alternatieven.	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	99 270
Indicatoren voor Duurzaam materialenbeleid	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	83 659
Maatstaf duurzame wijken in Vlaanderen	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	81 021
Verkenkend en onderbouwend onderzoek ketenbeheer	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	65 945
Monitoring Vlaams Materialenprogramma	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffengebruik	108 371
Optimaliseren van de modellering van lucht- en geurverspreiding van (agro-)industriële bronnen	Instrumenten	213 977
Impact PDPOII op de biodiversiteit	Instrumenten	251 000

Lange titel	Hoofdthema	Vastgelegd bedrag EUR
Aanpassing intergewestelijke databank lucht conform de nieuwe IPR (Implementing Provisions for Reporting) van de Europese Commissie	Instrumenten	56 628
Onderzoek en voorstel tot het verder vereenvoudigen van titel I en titel II van het VLAREM	Instrumenten	89 854
Webbased tool voor de bepaling van Sevesostatus	Instrumenten	120 697
Ontwikkeling van ecologische modellen als beslissingsondersteunend instrument bij de opmaak van waterbeheerplannen.	Integraal Waterbeleid	141 570
Modellering van de sedimentaanvoer naar de waterlopen, het effect van erosiebestrijdingsmaatregelen en het transport van sediment in de onbevaarbare waterlopen - LUIK WATER	Integraal Waterbeleid	199 408
Verkennde studie naar mogelijkheden tot technische aanpassingen/optimalisatie draadloze netwerken (gsm, UMTS, 4G) om de humane blootstelling aan EMV te beperken	Niet-ioniserende straling	62 980
Uitwerking van de resultaten van het consultatietraject ELF: doorrekening en / of uitwerking van mogelijke beleidsscenario's en het opzetten van communicatie-initiatieven door de opmaak van een draaiboek en informatiefiches	Niet-ioniserende straling	126 866
Uitvoeren case studies i.h.k.v. het opstellen van het handboek risicoberekeningen m.b.v. Phast Risk	Risicobeleid	80 495
Uitvoeren case studies i.h.k.v. het opstellen van het handboek risicoberekeningen m.b.v. Effects & Riskcurves	Risicobeleid	78 976
Uitvoeren case studies i.h.k.v. het opstellen van het handboek risicoberekeningen m.b.v. RASPE	Risicobeleid	80 392
Uitvoeren case studies i.h.k.v. het opstellen van het handboek risicoberekeningen m.b.v. programma Sertius	Risicobeleid	47 819
Inventarisatie, validatie van aannames en parameters en leidraad voor toepassing van het risicoanalysestelsel voor transporten van gevaarlijke stoffen	Risicobeleid	139 331
Actualisatie meteogegevens bij het uitvoeren van QRA	Risicobeleid	64 372
Onderzoek naar een systeem voor het selecteren van relevante installaties voor een QRA binnen Vlaanderen	Risicobeleid	180 919
Synchronisatie en interpretatie van (hydro)geologische data voor een consistente, grensoverschrijdend beheer van grondwater en natuurlijke hulpbronnen in het Maassysteem	Verdroging	88 935

Lange titel	Hoofdthema	Vastgelegd bedrag EUR
Opvolging van het krachtens Beschikking 2008/64/EG opgezette monitoringnetwerk van landbouwbedrijven met het oog op het evalueren van het effect van een afwijking van de bemestingsnorm van 170 kg stikstof per hectare per jaar uit dierlijke mest (derogatie)	Vermeesting	499 961
Internationale benchmark van nutriëntenregelgeving en van innovatieve cultiveringstechnieken voor tuinbouw met betrekking tot waterbescherming met het oog op de waterkwaliteitsdoelstellingen van het Actieprogramma 2011-2014 (MAP4)	Vermeesting	193 854
Beste landbouwpraktijken van teelten in combinatie met nateelten/vanggewassen	Vermeesting	480 173
Onderzoek naar het beheer van oogstresten bij vollegrondsgroenten en mogelijkheden van vanggewassen en teeltrotaties met het oog op de waterkwaliteitsdoelstellingen van het Actieprogramma 2011-2014 (MAP4)	Vermeesting	567 000
Capaciteitsplanning: van praktische organisatie tot wetgeving	Verontreiniging door afvalstoffen	25 000
Onderzoek naar een meer optimale inzameling van het scheepsafval van de binnenvaart in Vlaanderen	Verontreiniging door afvalstoffen	53 361
Sorteeranalyse-onderzoek van de Vlaamse huisvuilzak- en container	Verontreiniging door afvalstoffen	270 031
Uitvoeren van een impact-effectmeting van het eenheidsreglement gerecycleerde granulaten	Verontreiniging door afvalstoffen	58 080
Ozonschade aan vegetatie: Literatuurstudie en studie naar de haalbaarheid van een indicator op basis van de ozonflux en naar de implicaties voor de gebiedsdekkende berekening via een luchtkwaliteitsmodel	Verontreiniging door fotochemische stoffen	20 310
Literatuurstudie recente ontwikkelingen (indicator) gezondheidsimpact ozon, evaluatie van huidige indicator en ontwikkeling van nieuwe indicator of aanpassing huidige indicator	Verontreiniging door fotochemische stoffen	19 114
Praktijkonderzoek naar de toepassing van preventieve en remediërende maatregelen tegen bodemaantasting door bodemverdichting	Verontreiniging en aantasting van de bodem	145 106
Onderzoek naar de geologische opbouw van de Roerdalslenk in NE-Limburg: opmaak van een grensoverschrijdend (hydro) geologisch 3D-lagenmodel van de Roerdalslenk in Vlaanderen, Nederland en Duitsland.	Verontreiniging en aantasting van de bodem	121 000

Lange titel	Hoofdthema	Vastgelegd bedrag EUR
Modellering van de sedimentaanvoer naar de waterlopen, het effect van erosiebestrijdingsmaatregelen en het transport van sediment in de onbevaarbare waterlopen - LUIK BODEM	Verontreiniging en aantasting van de bodem	199 408
Ontwikkelen en toepassen van een methodiek voor de vertaling van de Belgische bodemclassificatie van de kustpolders naar het internationale WRB systeem en generaliseren van de WRB-bodemkaart voor gans Vlaanderen naar het 1:250.000 schaalniveau	Verontreiniging en aantasting van de bodem	87 959
Pilootproject innovatieve technieken voor groene en duurzame bodemsanering	Verontreiniging en aantasting van de bodem	79 630
Pilootprojecten innovatieve onderzoeks- en saneringstechnieken in het kader van de programma-aanpak	Verontreiniging en aantasting van de bodem	64 749
Vaststellen van het maximaal ecologisch potentieel/goed ecologisch potentieel voor kunstmatige en/of sterk veranderde Vlaamse waterlichamen - partim Desselse Zandputten	Verontreiniging van oppervlaktewater	65 764
Vaststellen van het maximaal ecologisch potentieel/goed ecologisch potentieel voor kunstmatige en/of sterk veranderde Vlaamse waterlichamen - partim Donkmeer	Verontreiniging van oppervlaktewater	59 199
Opstellen en uitvoeren van een monitoringsprogramma voor het ecoduct Kikbeek over de E314 in Maasmechelen	Versnippering	74 245
Opmaak van een analyseplan, uitvoeren van monsterneming en analyse van dioxines, DL-PCB en DDE in bodem- en voedingsstalen in Menen, Wevelgem en Wervik en communicatie van de resultaten	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	39 074
Speciatie van arseen in luchtmonsters van Hoboken	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	149 998
De maatschappelijke kostenanalyse van de meest relevante gezondheidseffecten die in verband staan met verkeersgerelateerde luchtvervuiling als onderbouwing voor milieu- en gezondheidbeleidsacties	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	61 995
Modellering zware metalen: EMIAD met building downwash	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	21 237
Opmaak van een code van goede praktijk voor het zelf telen van voeding	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen	78 457
Luchtkwaliteitsmodellering emissie-scenarios in NWE regio	Verspreiding zwevend stof	150 040
Genotoxische metingen	Verspreiding zwevend stof	150 097

BIJLAGE 2: MOGELIJKE ONDERZOEKSPROJECTEN VOOR 2014

Lange titel	Hoofdthema
Indicatoren voor groene economie	Beleidsvoorbereiding en -planning
Ondersteuning financieren van lokale klimaatplannen	Beleidsvoorbereiding en -planning
Inventaris van het huidige aanbod voor leren gericht op duurzame landbouw	Doelgroepen
Uitwerken van een preventiestrategie rond sociale ongelijkheid	Gezondheidsaspecten
Uitvoeren van een stapsgewijze beleidsdoorwerking (faseplan) van de resultaten van de 3de Vlaamse humane biomonitoringcampagne, uitgevoerd in het kader van het 3de generatie steunpunt Milieu en Gezondheid - Gentse kanaalzone	Gezondheidsaspecten
Uitvoeren van effectgerichte metingen in de Gentse kanaalzone in functie van de humane biomonitoringcampagne	Gezondheidsaspecten
Bepalen van het relatieve belang van de verschillende opnameroutes van PAK's in regio Menen en Genk-Zuid voor verdere beleidsvertaling van de vastgestelde lokale hogere humane PAK-belasting	Gezondheidsaspecten
Bepalen van Vlaamse referentiewaarden voor blootstelling aan parabenen in de humane biomonitoringcampagne bij jongeren van het Steunpunt M&G 2012-2015	Gezondheidsaspecten
Opmaken van GIS-laag met 'kwetsbare functies'	Gezondheidsaspecten
Onderzoeksvoorstel betreffende het effect van de grondwaterstroming op de warmtegeleidbaarheid van de Vlaamse ondergrond	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Container data en indicatoren voor het monitoren van het Vlaamse afval- en materialenbeleid	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Ecodesign best practices	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Ondersteuning bij uitwerken doorbraakprojecten kringlooeconomie in het kader van het Vlaams Materialenprogramma	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Economische en juridische aspecten bij Enhanced Landfill Mining	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Draagvlak en toekomstperspectieven voor het gebruik van insecten als alternatieve eiwitbron in menselijke en diervoeding in Vlaanderen	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Aflatoxines in vergistbare biomassa	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik

Lange titel	Hoofdthema
Additive Manufacturing: Duurzame systeeminnovatie in Vlaanderen	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Vervolg haalbaarheidsstudie CO ₂ , water en afval-neutrale voeding-snijverheid 2030	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Integratie van Materialenmethodiek in Referentieel B	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Parameterisatie en dimensionering van gebouwelementen in MMG-BEPALINGSMETHODE	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Onderzoek naar de geologische opbouw van de grenszone met Nederland: opmaak van een grensoverschrijdend geologisch 3D-lagenmodel	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Ontwikkelen van een online instrument voor de verwarmingsaudit	Innovatie, eco-efficiëntie en grondstoffen-gebruik
Onderzoek naar de kennis en naleving van de regelgeving inzake centrale verwarmingstoestellen en evaluatie van de bestaande communicatiemiddelen	Instrumenten
Inventarisatie en vergelijking van de gebruikte significantiekaders binnen de milieueffectrapportage over de verschillende Europese lidstaten heen	Instrumenten
Update van milieuwetgeving gerelateerd aan de m.e.r.	Instrumenten
Onderzoek naar de vangefficiëntie van sedimentvangen en opvolging van de sedimentaanwas in de onbevaarbare waterlopen	Integraal Waterbeleid
Trendanalyse van de antropogene druk en impact op gespannen grondwaterlichamen	Integraal Waterbeleid
Pilootproject ouderdomsbepalingen grondwater in relatie tot antropogeen geïnduceerde grondwaterkwaliteitsveranderingen	Integraal Waterbeleid
Effectiviteit en efficiëntie van types overstortsaneringen ter minimalisatie van de impact op de ontvangende beek	Integraal Waterbeleid
ICT Tool voor risicoanalysesysteem voor transport van gevaarlijke stoffen (ICT TRANS)	Risicobeleid
Onderzoek naar representatieve stoffen voor gebruik binnen de QRA in Vlaanderen	Risicobeleid
Evaluatie van enkele aspecten uit het Handboek Faalfrequenties 2009	Risicobeleid

Lange titel	Hoofdthema
Sensitiviteitsanalyse van de nieuwe meteogegevens voor gebruik in de QRA in Vlaanderen	Risicobeleid
Implementatietrajecten lange termijn klimaatbeleid	Verandering van het klimaat door broeikas-effect
Uitwerken sectorspecifieke selectieve inzameling bedrijfsafval	Verontreiniging door afvalstoffen
Invloed demografische evoluties op materialenbeheer	Verontreiniging door afvalstoffen
Innovatieve inzamelsystemen in functie van de ruimtelijke context	Verontreiniging door afvalstoffen
Impact-effectmeting van de invoering eenheidsreglement: evaluatie kwaliteit voor 2013 en uitwerking toepassingen voor gegevensoverdracht en -verwerking	Verontreiniging door afvalstoffen
Actualisatie van IFDM-traffic voor luchtkwaliteitsmodellering in de verdere toekomst	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Haalbaarheidsstudie bepaling evolutie van blootstelling aan luchtverontreiniging op basis van statische en dynamische blootstellingsberekeningen	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Analyse van de mogelijkheden voor modellering prognoses transportemissies	Verontreiniging door fotochemische stoffen
Ondersteuning lopende TWOL studie 'Modellering van de sedimentaanvoer naar de waterlopen, effect van erosiebestrijdingsmaatregelen en het transport van sediment in de onbevaarbare waterlopen' - vanuit sediment kwaliteit aspect	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Evaluatie van MCA voor groene duurzame bodemsanering en verdere uitbreiding naar duurzaamheidsaspecten	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Verfijning studiebijdragen via bodemkwaliteit aan de milieu-uitdagingen van Vlaamse steden en gemeenten	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Code van goede praktijk voor kwalitatief goed bodembeheer van bodems in de bebouwde omgeving (parken, speeltuinen, privétuinen, ...)	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Wetenschappelijke ondersteuning bij educatie en sensibilisatie rond bodem toegespitst op de doelgroepen onderwijs en burgers	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Visuele invulling van de nieuwe themaviewer van het luik bodem van de Databank Ondergrond Vlaanderen met het oog op een educatieve ontsluiting van de Belgische bodemkaart	Verontreiniging en aantasting van de bodem
Biologische statusbepaling van Vlaamse Polderwaterlopen: uitwerken van biologische beoordelingsmethodes op basis van gericht onderzoek	Verontreiniging van oppervlaktewater

Lange titel	Hoofdthema
Het uitwerken van de kwaliteitsborging bij het gebruik van een multiparametersonde voor continue metingen van oppervlaktewaterkwaliteit	Verontreiniging van oppervlaktewater
Praktijkstudie rond het gebruik van een snelle, betrouwbare en betaalbare batterij effectgerichte testen voor de karakterisatie van complexe afvalwaters	Verontreiniging van oppervlaktewater
Code van Goede Praktijk voor de bestrijding van olieverontreinigingen in Vlaamse oppervlaktewateren	Verontreiniging van oppervlaktewater
Analyse van elementen en zware metalen met 3D-ED-XRF en WD-XRF	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Optimalisering en actualisering van de emissie-inventaris luchtvaart	Verspreiding van milieugevaarlijke stoffen
Rol (huishoudelijke) houtverbranding in fijn stof	Verspreiding zwevend stof
Evaluatie van lokale en regionale maatregelen ter verbetering van de luchtkwaliteit in het kader van het Interreg IV-B Joaquin-project	Verspreiding zwevend stof
Evaluatie regelgeving muziekactiviteiten	Verstoring door geluidshinder
Akoestisch onderzoek van bijzondere muziekactiviteiten zoals kermessen en carnavals met als doel een gestandaardiseerde meetmethode op te stellen	Verstoring door geluidshinder
Doorrekening van maatregelen op geluidskaarten weg en spoor (tweede fase) Deel 2	Verstoring door geluidshinder
Doorrekening van maatregelen op geluidskaarten weg en spoor (tweede fase) Deel 3	Verstoring door geluidshinder
Meetcampagne voor emissiekengetallen (EKG) voor zeugen	Verstoring door geurhinder

BIJLAGE 3: RATIFICATIE INTERNATIONALE MILIEUVERDRAGEN

Uitleg bij tabel milieuverdragen (stand bijgehouden tot augustus 2013)

De in deze tabel vervatte informatie volgt de ondertussen traditioneel geworden voorstellingswijze. Zij is grotendeels geput uit databanken beheerd door het departement Internationaal Vlaanderen. In het bijzonder kan hier verwezen worden naar de NADIA-databank, consulteerbaar op <http://nadia-burger.vlaanderen.be/nadia/>

De keuze van de opname, of niet-opname, van een bepaald verdrag onder deze tabel hing af van heel wat elementen – sommige meer structureel van aard, sommige meer toevallig van aard. De tabel heeft dan ook niet de pretentie, om voor eens en voor altijd uit te maken welke MILIEUverdragen zijn en welke niet. Het gaat hier om een richtsnoer of een hulpmiddel, niet om de strikte vaststelling van een werkveld.

Hierna volgt een aanduiding van de vindplaats van betrokken akten in de overeenkomstencatalogus van NADIA:

Nr. Verdrag	Vindplaats / kwalificatie in repertorium
1	II. Exclusief - Bilateraal
2	idem
3	idem
4	idem
5	idem
6	II. Exclusief - Multilateraal
7	idem
8	Idem
9	Idem
10	III.4.6.Gemengd - EU (varia)
11	III.5.Gemengd - RVE
12	Idem
13	III.6.Gemengd - I.A.O.
14	III.8.2. Milieu, energie en gezondheid
15	Idem
16	Idem
17	Idem
18	Idem

Nr. Verdrag	Vindplaats / kwalificatie in repertorium
19	Idem
20	Idem
21	Idem
22	Idem
23	Idem
24	Idem
25	Idem
26	Idem
27	Idem
28	Idem
29	Idem
30	Idem
31	Idem
32	Idem
33	Idem
34	Idem
35	Idem
36	Idem
37	Idem
38	Idem
39	Idem
40	Idem
41	Idem
42	Idem
43	Idem
44	Idem
45	Idem
46	Idem

Nr. Verdrag	Vindplaats / kwalificatie in repertorium
47	Idem
48	Idem
49	Idem
50	Idem
51	Idem
52	Idem
53	Idem
54	Idem
55	Idem
56	Idem
57	Idem
58	Idem
59	Idem
60	Idem
61	Idem
62	Idem
63	Idem
64	III.8.4. Vervoer
65	III.8.2. Milieu, energie en gezondheid
66	III.8.7. Wapens
67	III,8.2. Milieu, energie en gezondheid
68	idem

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
1.	Overeenkomst met Nederland inzake de verdediging van de oevers langs de Westerschelde tegen inscharing	6/01/93 - Brussel	29/09/1998	31/03/1999	13/04/99 - (BS 26/05/99)	4/02/2000	Inwerkingtreding 01/04/00	
2.	Verdrag inzake verruiming vaarweg Westerschelde (Vlaanderen, Nederland)	17/01/95 - Antwerpen	28/07/1995	21/12/1995	22/12/95 - (BS 06/03/96)	27/06/1996	In werking getreden op 01/07/1996. HYMEDIS-overeenkomst in uitvoering van art. 9 van het verdrag verruiming vaarweg Westerschelde. 15/12/1998 : VR keurt goed en machtigt te ondertekenen. 30/04/2004: VR hecht goedkeuring aande wijziging van de Bijlagen B-E	
3.	Verdrag inzake afvoer Maaswater (Vlaanderen, Nederland)	17/01/95 - Antwerpen	28/07/1995	21/12/1995	22/12/95 - (BS 06/03/96)	27/06/1996	In werking getreden op 01/07/96	
4.	Verdrag tussen het Vlaams Gewest en het Koninkrijk der Nederlanden betreffende de uitvoering van de Ontwikkelingsschets 2010 Schelde-estuarium	25/11/2005: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/12/2005 - Middelburg	29/09/2006	28/02/2007	9/03/2007 - (BS 12/09/2008)	28/08/2008	Besluit van de Vlaamse Regering tot ratificatie van het verdrag goedgekeurd op 18/07/2008 Inwerkingtreding 01/10/2008. Publicatie verdragstekst in B.S. 12/09/2008. Met reden omklede motie over verdieping Westerschelde aangenomen door het Vlaams Parlement op 14/10/2009
5.	Verdrag tussen de Vlaamse Gemeenschap en het Vlaams Gewest , enerzijds, en het Koninkrijk der Nederlanden , anderzijds, inzake de samenwerking op het gebied van het beleid en beheer in het Schelde-estuarium	25/11/2005: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/12/2005 - Middelburg	29/09/2006	28/02/2007	9/03/2007 - (BS 12/09/2008)	28/08/2008	Besluit van de Vlaamse Regering tot ratificatie van het verdrag goedgekeurd op 18/07/2008 Inwerkingtreding 01/10/2008 Publicatie verdragstekst in B.S. 12/09/2008

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
6.	UNESCO-conventie inzake de bescherming van het cultureel en natuurlijk erfgoed in de wereld (16/11/1972, Parijs)	16/11/72 - Parijs	12/01/1994	19/05/1994	01/06/1994 - (BS 05/08/94)	24/07/1996	Inwerkingtreding 24/10/96. Publicatie verdragstekst in BS op 06/11/1996.	
7.	Overeenkomst ter bescherming van vleermuizen in Europa (04/12/1991, Londen)	04/12/91 - Londen	31/03/2000	14/03/2001	23/03/01 - (BS 26/04/01)	14/05/2003	Inwerkingtreding : 13/06/2003 Mededeling VR over notificatie: BS 02/06/2003 Publicatie verdragstekst B.S. 08/09/2003	
8.	Verdrag inzake bescherming Waterkwaliteit Maas (Vlaams, Brussels Hoofdstedelijk en Waals Gewest, Frankrijk, Nederland)	17/01/95 - Antwerpen	15/11/1995	27/03/1996	16/04/96 - (BS 29/05/96)	20/06/1996	Wordt opgeheven en vervangen door Maasverdrag vanaf 01/12/2006	
9.	Verdrag inzake bescherming Waterkwaliteit Schelde (Vlaams, Brussels Hoofdstedelijk en Waals Gewest, Frankrijk, Nederland)	17/01/95 - Antwerpen	15/11/1995	27/03/1996	16/04/96 - (BS 29/05/96)	20/06/1996	Wordt opgeheven en vervangen door Scheldeverdrag vanaf 01/12/2005	
10.	Verdrag inzake het Europees Energiehandvest + bijhorend protocol i.v.m. energie-efficiëntie	Gemengd karakter vastgelegd via een schriftelijke procedure	17/12/94 - Lissabon	3/06/1997	18/12/1997	19/12/1997 - (BS 10/02/98)	8/05/1998	Federale Instemmingswet 16/4/1998 Inwerkingtreding 6/8/1998. Dit verdrag zet de principes van het Europees Energiehandvest (= een politieke verklaring, ondertekend in Den Haag op 17/12/1991) om in juridisch afdwingbare regels.
11.	Conventie inzake de bescherming van het leefmilieu door het strafrecht (4/11/1998, Straatsburg) (ETS 172)	WGV op 20/06/96 + 14/10/98: Gemengd verklaard	07/05/99 - Straatsburg					

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
12. Europees verdrag inzake landschap- pen (ETS 176)	WGV 20/09/2000 : Gemengd verklaard	20/10/00 - Florence	14/03/2003	9/07/2003	18/07/03 - (BS 05/09/03)	28/10/2004	Federale instemmingswet: 15/06/2004. Inwerkingtreding: 01/02/2005.	
13. Verdrag nr. 174 inzake voorkoming van zware industriële ongevallen	WGV 25/03/96: Gemengd verklaard	22/06/93 - Genève	1/06/2001	6/02/2002	1/03/2002 - (BS 12/04/2002)	9/06/2004	Federale instemmingswet: 06/09/1996. Inwerkingtreding: 09/06/2005	
14. Protocol tot wijziging van de overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis (i.h.b. als verblijfplaats voor watervogels) (03/12/1982, Parijs)		03/12/82 - Parijs	13/01/1998	8/07/1998	14/07/98 - (BS 22/08/98)	28/10/1998	Federale instemmingswet: 10/05/1994. Inwerkingtreding: 28/10/1998.	
15. Amendement op de overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis (i.h.b. als verblijfplaats voor watervogels) (28/05/1987, Regina)		28/05/87 - Regina	13/01/1998	8/07/1998	14/07/98 - (BS 22/8/98)	28/10/1998	Federale instemmingswet: 10/05/1994. Inwerkingtreding: 01/02/1999.	
16. Protocol inzake de beheersing van emissies van stikstofoxiden of van hun stromen bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 11/02/1998 : Gemengd verklaard	31/10/88 - Sofia	19/05/2000	5/07/2000	17/07/00 - (BS 12/08/00)	8/11/2000	Federale instemmingswet: 25/03/1999. Inwerkingtreding: 06/02/2001.	
17. Verdrag inzake milieueffectrap- portering in grensoverschrijdend verband (25/02/1991, Espoo)		25/02/91 - Espoo	25/03/1997	9/07/1997	15/07/97 - (BS 01/10/97)	2/07/1999	Federale Instemmingswet 09/06/1999. Inwerkingtreding : 30/9/1999	
18. Protocol betreffende milieubescher- ming bij het Antarctica - verdrag (04/10/1991, Madrid)		4/10/91 - Madrid	15/11/1995	21/12/1995	22/12/95 - (BS 06/03/96)	25/04/1996	Federale Instemmingswet 19/05/1995. Inwerkingtreding : 14/01/1999	

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
19. Protocol inzake de beheersing van emissies van vluchtige organische stoffen of hun stromen bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand		18/11/91- Genève	11/03/1997	9/07/1997	15/07/97 - (BS 29/08/97)	8/11/2000	Federale Instemmingswet 24/06/2000. Inwerkingtreding : 06/02/2001	
20. Verdrag inzake de grensoverschrijdende gevolgen van industriële ongevallen (17/03/1992, Helsinki)	WGV 17/12/97: Gemengd verklaard	18/03/92 - Helsinki	1/06/2001	6/02/2002	1/03/02 - (BS 12/04/02)	6/04/2006	Federale Instemmingswet 22/03/2006. Inwerkingtreding : 05/07/2006	
21. Verdrag inzake de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren (17/03/1992, Helsinki)	WGV 25/03/96: Gemengd verklaard	17/03/92 - Helsinki	28/02/1996	19/06/1996	8/07/96 - (BS 13/08/96)	8/11/2000	Federale Instemmingswet 29/09/2000. Inwerkingtreding : 06/02/2001	
22. VN-raamverdrag inzake klimaatverandering (09/05/1992, New York)		04/06/92 - Rio de Janeiro	22/02/1995	4/04/1995	19/04/95 - (BS 07/07/1995)	16/01/1996	Federale Instemmingswet 11/05/1995. Inwerkingtreding : 15/04/1996	
23. Verdrag inzake biologische diversiteit (05/06/1992, Rio de Janeiro)		05/06/92 - Rio de Janeiro	18/10/1995	28/02/1996	19/03/96 - (BS 24/05/1996)	22/11/1996	Federale Instemmingswet 11/05/1995. Inwerkingtreding : 20/02/1997	
24. Verdrag inzake de bescherming van het marien milieu van de Noord-Oostelijke Atlantische Oceaan – OSPAR-verdrag , (22/09/1992, Parijs)		03/11/92 - Parijs	21/12/1994	4/04/1995	19/04/95 - (BS 04/10/1995)	6/09/1996	Federale Instemmingswet 11/05/1995. Inwerkingtreding : 06/10/1996	
25. Protocol betreffende de verlaging van zwavelemissies en bijlagen I tot V bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 04/05/94: Gemengd verklaard	14/06/94 - Oslo	19/05/2000	5/07/2000	17/07/00 - (BS 12/08/2000)	8/11/2000	Federale Instemmingswet 24/06/2000. Inwerkingtreding : 06/02/2001	

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering	INTERNATIONALE RATIFICATIE	
26. Akkoord inzake toepassing deel XI van het VN-verdrag inzake het recht van de zee (10/12/1982, Montego Bay)	WGV 19/07/94: Gemengd verklaard	28/07/94 - New York	12/05/1998	8/07/1998	14/07/98 - (BS 22/08/1998)	13/11/1998	Federale Instemmingswet 18/06/1998. Inwerkingtreding : 13/12/1998
27. Amendement op het verdrag inzake de beheersing van de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen en de verwijdering ervan (Bazel, 22/03/1989)	WGV 17/12/97: Gemengd verklaard	22/09/95 - Genève	18/05/2001	27/11/2002	6/12/02 - (BS 31/12/2002)	20/06/2003	Federale Instemmingswet 06/03/2002.
28. Verdrag inzake verzameling , afgifte en inname van afval in de Rijn- en binnenvaart	WGV 14/05/96 + 20/06/96: Gemengd verklaard	09/09/96 - Straatsburg	22/02/2008	23/04/2008	09/05/2008 - (BS 13/06/2008)	22/09/2009	Federale Instemmingswet 19/06/2008. Inwerkingtreding : 01/11/2009. Ondertussen verscheidene treinen met wijzigingen aangenomen.
29. Protocol van 1997 tot wijziging van het internationaal verdrag ter voorkoming van verontreiniging door schepen , MARPOL 1973, zoals gewijzigd door het protocol daarbij van 1978 (26/09/1997, Londen)	WGV 22/03/2002: Gemengd verklaard	26/09/97 - Londen	22/04/2005	14/12/2005	23/12/05 - (BS 21/02/2006)	27/02/2006	Toetreding - Federale instemmingswet 15/06/2004 Inwerkingtreding: 27/05/2006
30. Protocol van 1996 bij het Verdrag ter voorkoming van de verontreiniging van de zee ten gevolge van het storten van afval en andere stoffen van 1972 (07/11/1996, Londen)	WGV 23/10/96, 17/12/97 + 14/01/98: Gemengd verklaard	27/03/98 - Londen	22/04/2005	14/12/2005	23/12/05 - (BS 21/02/2006)	13/02/2006	Federale instemmingswet 21/06/2004 Inwerkingtreding: 24/03/2006
31. Protocol bij het raamverdrag inzake klimaatverandering (09/05/1992, New York)	WGV 17/12/97: Gemengd verklaard	29/04/98 - Kyoto	14/09/2001	30/01/2002	22/02/02 - (BS 23/03/2002)	31/05/2002	Federale Instemmingswet 26/09/2001. Inwerkingtreding : 16/02/2005

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
32. Protocol m.b.t. persistente organische stoffen (POP's) bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 13/05/98: Gemengd verklaard	24/06/98 - Aarhus	14/11/2003	17/03/2004	26/03/04 - (BS 21/05/2004)	25/05/2006	Federale Instemmingswet 25/05/2005. Inwerkingtreding : 23/08/2006	
33. Protocol over zware metalen bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 13/05/98: Gemengd verklaard	24/06/98 - Aarhus	14/11/2003	17/03/2004	26/03/04 - (BS 21/05/2004)	8/06/2005	Federale Instemmingswet 25/05/2005. Inwerkingtreding : 06/09/2005	
34. Verdrag inzake toegang tot informatie, inspraak van de bevolking in de besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieu-aangelegenheden	WGV 13/05/98: Gemengd verklaard	25/06/98 - Aarhus	19/07/2002	27/11/2002	6/12/02 - (BS 07/01/2003)	21/01/2003	Federale Instemmingswet 17/12/2002. Inwerkingtreding : 21/04/2003	
35. Bijlage V en Aanhangsel 3 bij het OSPAR -verdrag	WGV op 17/06/98: Gemengd verklaard	23/07/98 - Sintra	3/12/2004	8/06/2005	17/06/05 - (BS 07/07/2005)	28/07/2005	Federale Instemmingswet 06/03/2002. Inwerkingtreding : 28/08/2005	
36. Protocol inzake Water en Gezondheid bij de Conventie van Helsinki betreffende de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren	WGV op 17/03/99: Gemengd verklaard	17/06/99 - Londen	13/02/2004	29/04/2004	7/05/04 - (BS 16/07/2004)	29/06/2004	Federale instemmingswet 13/05/2003. Inwerkingtreding : 04/08/2005	
37. Overeenkomst inzake de bescherming van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (15/08/1996, Den Haag)	WGV 13/06/95: Gemengd verklaard	29/01/99 - Den Haag	31/01/2003	14/05/2003	23/05/03 - (BS 18/06/2003)	3/03/2006	Federale instemmingswet 13/02/2006. Inwerkingtreding : 01/06/2006 Besluit tot wijziging van bijlagen 2 en 3 aangenomen op 19/09/2008	
38. Protocol van Göteborg ter bestrijding van verzuring, eutrofiëring en ozon in de omgevingslucht bij het verdrag van 1979 inzake luchtverontreiniging over lange afstand	WGV 22/09/1999: Gemengd verklaard	4/02/00 - New York	5/03/2004	29/04/2004	7/05/04 - (BS 13/07/2004)	13/09/2007	Federale instemmingswet 01/05/2006. Inwerkingtreding : 12/12/2007	

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
39. Protocol betreffende bioveiligheid bij de Conventie inzake biologische diversiteit ("Cartagena Protocol")	WGV 23/02/00: Gemengd verklaard	26/05/00 - Nairobi	14/11/2003	11/02/2004	20/02/04 - (BS 09/03/2004)	15/04/2004	Federale Instemmingswet 15/03/2004. Inwerkingtreding : 14/07/2004	
40. Wijziging van het Verdrag inzake milieueffectrapportage in grensoverschrijdend verband (27/02/2001, Sofia)	WGV 02/12/03: Gemengd verklaard	27/02/01 - Sofia	24/09/2010	16/02/2011	25/02/2011 - (BS 16/03/2011)			
41. Overeenkomst inzake persistente organische pollutanten (POP's)	Gemengd karakter vastgelegd via schriftelijke procedure	23/05/01 - Stockholm	14/11/2003	17/03/2004	26/03/2004 - (BS 21/05/2004)	25/05/2006	Federale Instemmingswet 17/09/2005. Inwerkingtreding : 23/08/2006	
42. Scheldeverdrag	WGV 26/09/02 : Gemengd verklaard. 29/11/02: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	03/12/02 - Gent	6/02/2004	29/04/2004	30/04/2004 - (BS 08/06/2004)	12/10/2005	Federale Instemmingswet 06/10/2005. Inwerkingtreding : 01/12/2005	
43. Maasverdrag	WGV 26/09/02 : Gemengd verklaard. 29/11/02: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	03/12/02 - Gent	6/02/2004	29/04/2004	30/04/2004 - (BS 08/06/2004)	12/10/2005	Federale Instemmingswet 06/10/2005. Inwerkingtreding : 01/12/2006	
44. Internationaal verdrag betreffende de controle van schadelijke aangroeiwerende systemen op schepen (TBT-verdrag) (Londen, 5 oktober 2001)	Gemengd karakter vastgelegd via schriftelijke procedure 22/11/02: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	23/12/02 - Londen	15/02/2008	23/04/2008	09/05/2008 - (BS 10/06/2008)	15/04/2009	Federale Instemmingswet 16/02/2009. Inwerkingtreding : 15/07/2009	

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering	INTERNATIONALE RATIFICATIE	
45. Protocol inzake strategische milieubeoordeling bij het Verdrag inzake milieueffectrapportage in grensoverschrijdend verband (SEA-protocol)	WGV 13/01/03: Gemengd verklaard 25/04/03: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/05/2003 - Kiev					
46. Protocol betreffende registratiesystemen inzake de emissie en verplaatsing van verontreinigende stoffen bij het Aarhus-verdrag (PRTR-protocol)	WGV 13/01/03: Gemengd verklaard 25/04/03: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/05/2003 - Kiev	20/04/2007	27/06/2007	06/07/2007 - (BS 05/09/2007)	12/03/2009	Federale Instemmingswet 16/02/2009. Inwerkingtreding : 08/10/2009
47. Protocol inzake burgerlijke aansprakelijkheid en vergoeding door schade veroorzaakt door de grensoverschrijdende effecten van industriële ongevallen op grensoverschrijdende waterlopen	WGV 13/01/03: Gemengd verklaard 25/04/03: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	21/05/2003 - Kiev					
48. Wijziging bij het Verdrag van Helsinki van 17 maart 1992 inzake de bescherming en het gebruik van grensoverschrijdende waterlopen en internationale meren	WGV 02/12/03: Gemengd verklaard	28/11/2003 - Madrid	7/11/2008	4/03/2009	13/03/2009 - (BS 15/04/2009)		
49. Wijziging van het Verdrag inzake milieueffectrapportage in grensoverschrijdend verband (04/06/2004, Cavtat)	WGV 21/03/06: Gemengd verklaard	04/06/2004 - Cavtat	24/09/2010	16/02/2011	25/02/2011 - (BS 16/03/2011)		

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering			
50. Amendement bij het Verdrag inzake toegang tot informatie, inspraak van de bevolking in de besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieu-aangelegenheden (27/05/2005, Almaty)	WGV 21/03/06: Gemengd verklaard	27/05/2005 - Almaty	5/09/2008	18/12/2008	19/12/2008 - (BS 02/02/2009)	17/06/2009	Federale Instemmingswet 19/02/2009.	
51. Internationale overeenkomst inzake tropisch hout van 2006 (Genève 27/01/2006)	WGV 24/06/2010 : Gemengd verklaard (nav binnengelopen advies RvSt)	25/04/2008 - New York	25/02/2011	22/06/2011	1/07/2011 - (BS 26/07/2011)		Federale instemmingswet 15/08/2012	
52. Protocol inzake aansprakelijkheid voor een vergoeding van schade uit internationale afvaltransferten , onder Bazelverdrag (10/12/1999, Bazel)	WGV 08/12/99: Gemengd verklaard							
53. VN-verdrag over het recht inzake het gebruik van internationale waterlopen voor andere doeleinden dan de scheepvaart (New York, 21/05/1997)	19/05/00: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening						Toetreding	
54. Internationaal verdrag van 1990 inzake de voorbereiding op, de bestrijding van en de samenwerking bij olieverontreiniging (30/11/1990, Londen)	WGV 24/03/04: Gemengd verklaard						Toetreding	

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET			INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering		
55. Protocol van 2000 inzake de voorbereiding op, de bestrijding van en de samenwerking bij de voorvallen van verontreiniging door gevaarlijke en schadelijke stoffen (15/03/2000, Londen)	WGV 24/03/04: Gemengd verklaard						Toetreding
56. Verdrag van het Europees Woudinstituut (28/08/2003, Joensuu)	WGV 24/03/04: Gemengd verklaard						Toetreding
57. Wijziging van de bijlagen II en III bij het verdrag van Parijs inzake de bescherming van het marien milieu van de Noord-Oostelijke Atlantische Oceaan, OSPAR (Oostende, 29/06/2007)	WGV 20/11/2007 : Gemengd verklaard						Federale instemmingswet 01/09/2012
58. Internationaal verdrag van Hongkong inzake de veilige en milieuvriendelijke recyclage van schepen (2009) (Hong Kong, 15/05/2009)	WGV 29/10/09 : Gemengd verklaard						Toetreding
59. Statuut van het Internationaal Agentschap voor hernieuwbare energie (IRENA) (26/01/2009, Bonn)	WGV 18/12/09 : Gemengd verklaard 15/01/10: VR keurt goed en machtigt tot ondertekening		23/09/2011	8/02/2012	17/02/2012 - (BS 07/03/2012)		Geplande ondertekening door België niet doorgegaan. Toetreding

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET				OPMERKINGEN
			Goedkeuring ont- werpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ont- werpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering	INTERNA- TIONALE RATIFICATIE	
60. Nagoya-Kuala Lumpur Aanvullend Protocol over Aansprakelijkheid en Herstel bij het Cartagena Protocol inzake Bioveiligheid (Nagoya, 15/10/2010)	WGV 26/10/2010 : Gemengd verklaard 25/02/2011 : VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	20/09/2011 - New York	23/11/2012 (voorontwerp)				
61. Nagoya protocol over de toegang tot genetische rijkdommen en de eerlijke en billijke verdeling van de opbrengsten verkregen uit het gebruik van die genetische rijkdommen, bij het biodiversiteitsverdrag (ABS) (Nagoya, 29/10/2010)	WGV 22/11/2010 : Gemengd verklaard 13/05/2011 : VR keurt goed en machtigt tot ondertekening	20/09/2011 - New York					
62. Amendementen op de tekst en de bijlagen I, II, III, IV, VI en VIII bij het protocol van 1998, onder het Verdrag van Genève, inzake persistente organische polluenten (18/12/2009, Genève)	WGV 13/03/2013 : Gemengd verklaard						
63. Amendementen op de bijlagen I en II bij het protocol van 1998, onder het Verdrag van Genève, inzake persistente organische polluenten (18/12/2009, Genève)	WGV 13/03/2013 : Gemengd verklaard						
64. Internationaal verdrag inzake hulpverlening op zee	WGV 02/10/01 : Gemengd verklaard	28/04/89 - Londen	3/03/2004	29/04/2004	07/05/2004 - (BS 14/07/2004)	30/06/2004	Toetreding Federale instemmingswet : 13/05/2003. Inwerkingtreding : 30/06/2005

	PRELIMINAIRE FASE	ONDERTEKENING VERDRAG (Rangschikking chronologisch)	INSTEMMINGSDECREET			INTERNATIONALE RATIFICATIE	OPMERKINGEN
			Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaamse Regering	Goedkeuring ontwerpdecreet door Vlaams Parlement	Bekrachtiging en afkondiging door Vlaamse Regering		
65. Internationaal verdrag betreffende de controle en het beheer van scheepsballast (13/02/2004, Londen)	WGV 24/03/04 : Gemengd verklaard 18/02/05 : VR keurt goed en machtigt tot ondertekening						Geplande ondertekening niet doorgedaan. Toetreding.
66. Verdrag inzake verbod op chemische wapens (13/01/1993, Parijs)		13/01/93 - Parijs	6/06/1996	9/10/1996	24/10/96 - (BS 29/11/1996)	27/01/1997	Federale instemmingswet : 20/12/1996. Inwerkingtreding : 29/04/1997
67. Wijziging van art. 6, tot stand gekomen op 30/10/2009 te Londen, van het Protocol van 1996 bij het Verdrag ter voorkoming van de verontreiniging van de zee tengevolge van het storten van afval en andere stoffen van 1972	WGV 31/01/2013 : Gemengd verklaard						
68. Wijziging van het Protocol van Kyoto bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering , aangenomen te Doha op 8/12/2012	WGV 04/12/2012 : Gemengd verklaard						

BIJLAGE 4: STAND VAN UITVOERING VAN DE EUROPESE MILIEUWETGEVING

EUROPESE MILIEUWETGEVING

De normeringinstrumenten inzake milieu waarover (1) de Raad, (2) de Commissie en – overeenkomstig de gewone wetgevingsprocedure – (3) het Europese Parlement samen met de Raad beschikken, zijn ook diegene die in artikel 288 van het VWEU (verdrag betreffende de werking van de Europese unie) worden gedefinieerd: verordeningen, richtlijnen, besluiten, aanbevelingen en adviezen.

Deze instrumenten hebben niet dezelfde rechtsgevolgen:

- Een *verordening* heeft een algemene strekking, is bindend in al haar onderdelen en is rechtstreeks van toepassing in elke lidstaat;
- Een *richtlijn* is bindend ten aanzien van het te bereiken resultaat voor elke lidstaat waarvoor ze bestemd is. Aan de nationale instanties wordt de bevoegdheid gelaten vorm en middelen te kiezen. In tegenstelling tot de verordening is de richtlijn dus in beginsel niet rechtstreeks van toepassing; ze verkrijgt haar volwaardige normatieve status in de interne (lees: Vlaamse) rechtsorde slechts na omzetting in nationaal (lees: Vlaams) recht;
- Een *besluit* is bindend in al haar onderdelen voor degenen tot wie ze uitdrukkelijk is gericht (voor de in werking treding van het Verdrag van Lissabon was er in de verdragen enkel sprake van de term 'beschikking'; thans is er alleen sprake van "besluit" voor wat voorheen beschikking of besluit werd genoemd);
- De *aanbevelingen* en *adviezen* daarentegen zijn niet bindend.

Sinds het verdrag van Lissabon is er nu ook sprake van uitvoerende rechtshandelingen. Deze worden aangenomen op grond van richtlijnen en verordeningen om er niet essentiële bepalingen van te wijzigen of er nadere uitvoering aan te geven. Er is sprake van gedelegeerde handelingen en uitvoeringshandelingen (respectievelijk artikelen 290 en 291 VWEU). Voorheen werd dit comitologie genoemd. Het hierna volgende overzicht beperkt zich doorgaans tot de basisrichtlijnen en basisverordeningen, alsook de uitvoerende akten, die daadwerkelijk een algemeen wetgevende of reglementerend initiatief van de Vlaamse overheid verlangen.

STAND VAN DE UITVOERING VAN EUROPESE RICHTLIJNEN

De richtlijnen dienen te worden omgezet in intern Vlaams recht binnen de omzettingstermijnen voorzien in elke richtlijn zelf. Deze omzetting gebeurt of gebeurde via decretale weg en/of (meestal) via besluiten van de Vlaamse Regering. Telkens als er een omzetting in intern Vlaams recht gebeurt, wordt deze in de MNE databank van de Commissie genotificeerd. De titels van alle genotificeerde akten zijn vrij online raadpleegbaar op de site van Eurlex. De Commissie gaat de correctheid van de omzetting na en signaleert welke correcties er moeten gebeuren. Desnoods grijpt de Commissie naar een verdragsrechtelijke niet-nakomingsprocedure.

De stand van zaken die hierna wordt gegeven, **werd afgesloten op 15 augustus 2013.**

Bij het overzicht van de uitvoering wordt een onderscheid gemaakt tussen:

1. de bestaande Europese richtlijnen die al zijn omgezet;
2. de bestaande Europese richtlijnen die nog dienen te worden omgezet (al dan niet laattijdig);
3. de Europese richtlijnen die nog in voorbereiding zijn en die later zullen moeten worden omgezet.

Naast de titel wordt voor elke richtlijn eveneens de volgende informatie gegeven:

- de officiële referentie (jaar/volnummer ID = interinstitutioneel dossier, PBC = Publicatieblad EC met mededelingen);
- de publicatiedatum;
- de referentie in het Europese Publicatieblad (PBL = Publicatieblad EC met wetgeving).

De verordeningen werden doorgaans niet opgenomen in de overzichtslijst, omdat ze geen echte omzetting behoeven en hoedanook als zelfstandige bron van recht –van een supranationaalrechtelijk niveau- gelden. Om ze binnen de Belgische rechtsorde te doen naleven en om verdeling van taken vast te leggen, zijn verordeningen vaak het voorwerp van nadere regelingen. Soms vereist de Europese wetgever dat specifieke bepalingen van een verordening worden uitgevoerd door wetgevende en bestuurlijke maatregelen van de Lidstaten.

OVERZICHT VAN DE OMGEZETTE EUROPESE RICHTLIJNEN

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
75/0439	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1975 inzake de verwijdering van afgewerkte olie	PBL 194 p. 31
75/0440	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1975 betreffende de vereiste kwaliteit van het oppervlaktewater dat is bestemd voor de productie van drinkwater in de Lidstaten (wordt d.d. 22/12/2007 opgeheven en vervangen door RL 2000/60)	PBL 194 p. 34
75/0442	25.07.75	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1975 betreffende afvalstoffen (is opgeheven en vervangen door gecodificeerde versie RL 2006/12/EG)	PBL 194 p. 47
76/0160	05.02.76	Richtlijn van de Raad van 8 december 1975 betreffende de kwaliteit van het zwemwater (wordt opgeheven per 31.12.2014; zodra VR alle nodige wettelijke, bestuursrechtelijke en praktische maatregelen heeft genomen om aan RL 2006/7 te voldoen, is RL 2006/7 van toepassing en vervang zij Richtlijn 76/160/EEG)	PBL 31 p. 1
76/0403	26.04.76	Richtlijn van de Raad van 6 april 1976 betreffende de verwijdering van polychloorbifenylen en polychloortefenylen [sedert 16.09.96 vervangen door Richtlijn 96/59]	PBL 108 p. 41
76/0464	18.05.76	Richtlijn van de Raad van 4 mei 1976 betreffende de verontreiniging veroorzaakt door bepaalde gevaarlijke stoffen die in het aquatisch milieu van de Gemeenschap worden geloosd (is opgeheven en vervangen door gecodificeerde versie RL 2006/11/EG; wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013, met uitzondering van artikel 6, dat d.d. 22/12/2000 is ingetrokken)	PBL 129 p. 23
78/0176	26.02.78	Richtlijn van de Raad van 20 februari 1978 betreffende de afvalstoffen afkomstig van de titaandioxyde-industrie	PBL 54 p. 19
78/0319	31.03.78	Richtlijn van de Raad van 20 maart 1978 betreffende toxische en gevaarlijke afvalstoffen [sinds 12.12.93 vervangen door Richtlijn 91/869]	PBL 84 p. 49
78/0659	14.08.78	Richtlijn van de Raad van 18 juli 1978 betreffende de kwaliteit van zoet water dat bescherming of verbetering behoeft teneinde geschikt te zijn voor het leven van vissen (is opgeheven en vervangen door gecodificeerde versie RL 2006/44/EG nog niet gepubliceerd; wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013)	PBL 222 p. 1
79/0869	29.10.79	Richtlijn van de Raad van 9 oktober 1979 inzake de meetmethoden en de frequentie van de bemonstering en de analyse van het oppervlaktewater dat bestemd is voor de productie van drinkwater in de Lid-Statens (wordt ingetrokken d.d. 22/12/2007)	PBL 271 p. 44
79/0923	10.11.79	Richtlijn van de Raad van 30 oktober 1979 inzake de vereiste kwaliteit van schelpdierwater (wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013)	PBL 81 p. 47

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
80/0068	26.01.80	Richtlijn van de Raad van 17 december 1979 betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging veroorzaakt door de lozing van bepaalde gevaarlijke stoffen (wordt ingetrokken d.d. 22/12/2013)	PBL 20 p. 43
80/0778	30.08.80	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1980 betreffende de kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemd water (is ten gevolge van de inwerkingtreding en omzetting van Richtlijn 98/83 met ingang van 25 december 2003 opgeheven)	PBL 229 p. 11
80/0779	30.08.80	Richtlijn van de Raad van 15 juli 1980 betreffende de grens- en richtwaarden van de luchtkwaliteit voor zwaveldioxyde en zwevende deeltjes (ingetrokken per 01/01/2005; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 229 p. 30
82/0176	27.03.82	Richtlijn van de Raad van 22 maart betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor kwiklozingen afkomstig van de sector elektrolyse van alkalichloriden	PBL 81 p. 29
82/0501	05.08.82	Richtlijn van de Raad van 24 juni 1982 inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten	PBL 230 p. 1
82/0883	31.12.82	Richtlijn van de Raad van 3 december 1982 betreffende de voorschriften voor het toezicht op en de controle van de milieus die betrokken zijn bij de lozing van de titaandioxyde-industrie	PBL 378 p. 1
82/0884	31.12.82	Richtlijn van de Raad van 3 december 1982 betreffende een grenswaarde van de luchtkwaliteit voor lood (ingetrokken per 01/01/2005; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 378 p. 15
83/0029	03.02.83	Richtlijn van de Raad van 24 januari 1983 tot wijziging van Richtlijn 78/176/EEG betreffende afvalstoffen afkomstig van de titaandioxyde-industrie	PBL 32 p. 28
83/0513	24.10.83	Richtlijn van de Raad van 26 september 1983 betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van cadmium	PBL 291 p. 1
84/0156	17.03.84	Richtlijn van de Raad van 8 maart 1984 betreffende de grenswaarden voor kwiklozingen in het aquatisch milieu afkomstig van andere sectoren dan de elektrolyse van alkalichloriden	PBL 74 p. 49
84/0360	16.07.84	Richtlijn van de Raad van 28 juni 1984 betreffende de bestrijding van door industriële inrichtingen veroorzaakte luchtverontreiniging (is ingetrokken per 30/10/2007; vervangen door RL 96/61)	PBL 188 p. 20
84/0491	17.10.84	Richtlijn van de Raad van 9 oktober 1984 betreffende de grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor de lozing van hexachloorcyclohexaan	PBL 274 p. 11

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
84/0631	13.12.84	Richtlijn van de Raad van 6 december 1984 betreffende toezicht en controle in de Gemeenschap op de grensoverschrijdende overbrenging van gevaarlijke afvalstoffen [sedert 06.05.94 opgeheven door Verordening van 01.02.93]	PBL 326 p. 31
85/0203	27.03.85	Richtlijn van de Raad van 7 maart 1984 inzake luchtkwaliteitsnormen voor stikstofdioxide (wordt ingetrokken per 01/01/2010; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 87 p. 1
85/0337	05.07.85	Richtlijn van de Raad van 27 juni 1985 betreffende de milieu-effectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten (Thans gecodificeerd door Richtlijn 2011/92)	PBL 175 p. 40
85/0411	30.08.85	Richtlijn van de Commissie van 25 juli 1985 tot wijziging van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	PBL 233 p. 33
86/0278	04.07.86	Richtlijn van de Raad van 12 juni 1986 betreffende de bescherming van het milieu, in het bijzonder de bodem, bij gebruik van zuiveringsslib in de landbouw	PBL 181 p. 6
86/0280	04.07.86	Richtlijn van de Raad van 12 juni 1986 betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage van Richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 181 p. 16
87/0101	12.02.87	Richtlijn van de Raad van 22 december 1986 tot wijziging van RLR 75/349 inzake de verwijdering van afgewerkte olie	PBL 42 p. 43
7/0216	28.03.87	Richtlijn van de Raad van 19 maart 1987 tot wijziging van Richtlijn 82/501/EEG inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten	PBL 85 p. 36
87/0217	28.03.87	Richtlijn van de Raad van 19 maart 1987 inzake voorkoming en vermindering van verontreiniging van het milieu door asbest	PBL 85 p. 40
88/0347	25.06.88	Richtlijn van de Raad van 16 juni 1988 tot wijziging van bijlage II van Richtlijn 86/280/EEG betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage van Richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 158 p. 35
88/0609	07.12.88	Richtlijn van de Raad van 24 november 1988 inzake beperking van de emissies van bepaalde stoffen in de lucht door grote stookinstallaties (ingetrokken met ingang van 27/11/2002; vervangen door RL 2001/80)	PBL 336 p. 1
88/0610	07.12.88	Richtlijn van de Raad van 24 november 1988 tot wijziging van Richtlijn 82/501/EEG inzake de risico's van zware ongevallen bij bepaalde industriële activiteiten	PBL 336 p. 14

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
89/0369	14.06.89	Richtlijn van de Raad van 8 juni 1989 ter voorkoming van door nieuwe installaties voor de verbranding van stedelijk afval veroorzaakte luchtverontreiniging	PBL 196 p. 32
89/0427	14.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 tot wijziging van Richtlijn 80/779/EEG betreffende de grenswaarden en richtwaarden van de luchtkwaliteit voor zwaveldioxyde en zwevende deeltjes (ingetrokken per 01/01/2005; vervangen door RL 1999/30/EG)	PBL 201 p. 53
89/0428	14.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 tot vaststelling van de procedure voor de harmonisering van de programma's tot vermindering en uiteindelijke algehele opheffing van de verontreiniging door afval van de titaandioxyde-industrie [vernietigd door Arrest Hof van Justitie dd. 11.06.91 en vervangen door Richtlijn 92/112]	PBL 201 p. 56
89/0429	15.07.89	Richtlijn van de Raad van 21 juni 1989 ter voorkoming van door bestaande installaties voor de verbranding van stedelijk afval veroorzaakte luchtverontreiniging	PBL 203 p. 50
90/0219	08.05.90	Richtlijn van de Raad van 23 april 1990 inzake het ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen (quasi helemaal gewijzigd door richtlijn 98/81/EG)	PBL 117 p. 1
90/0220	08.05.90	Richtlijn van de Raad van 23 april 1990 inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu (per 17 oktober 2002 opgeheven door richtlijn 2001/18)	PBL 117 p. 15
90/0313	23.06.90	Richtlijn van de Raad van 7 juni 1990 inzake de vrije toegang tot milieu-informatie (is opgeheven ingevolge richtlijn 2003/4/EG per 14.2.2005)	PBL 158 p. 56
90/0415	18.08.90	Richtlijn van de Raad van 27 juli 1990 tot wijziging van bijlage II bij Richtlijn 86/280/EEG betreffende grenswaarden en kwaliteitsdoelstellingen voor lozingen van bepaalde onder lijst I van de bijlage bij Richtlijn 76/464/EEG vallende gevaarlijke stoffen	PBL 219 p. 49
90/0667	27.12.90	Richtlijn van de Raad van 27 november 1990 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften voor de verwijdering en verwerking van dierlijke afval, voor het in de handel brengen van dierlijke afval en ter voorkoming van de aanwezigheid van ziekteverwekkers in diervoeders van dierlijke oorsprong (vissen daaronder begrepen) en tot wijziging van Richtlijn 90/425/EEG	PBL 363 p. 51
91/0156	26.03.91	Richtlijn van de Raad van 18 maart 1991 tot wijziging van Richtlijn 75/442/EEG van de Raad van 15 juli 1975 betreffende afvalstoffen	PBL 78 p. 32
91/0157	26.03.91	Richtlijn van de Raad van 18 maart 1991 inzake batterijen en accu's die gevaarlijke stoffen bevatten (wordt opgeheven per 26.9.2008)	PBL 78 p. 38

Ref.	Publicatie-datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
91/0244	08.05.91	Richtlijn van de Commissie van 6 maart 1991 tot wijziging van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	PBL 115 p. 41
91/0271	30.05.91	Richtlijn van de Raad van 21 mei 1991 inzake de behandeling van stedelijk afvalwater	PBL 135 p. 40
91/0676	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 12 december 1991 inzake de bescherming van water tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen	PBL 375 p. 1
91/0689	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 12 december 1991 betreffende gevaarlijke afvalstoffen	PBL 377 p. 20
91/0692	31.12.91	Richtlijn van de Raad van 23 december 1991 tot standaardisering en rationalisering van de verslagen over de toepassing van bepaalde richtlijnen op milieugebied	PBL 377 p. 48
92/0043	22.07.92	Richtlijn van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde fauna en flora	PBL 206 p.7
92/0072	13.10.92	Richtlijn van de Raad van 21 september 1992 betreffende de verontreiniging van de lucht door ozon (met ingang van 9 september 2003 ingetrokken, vervangen door RL 2002/3/EG)	PBL 297 p. 1
92/0112	31.12.92	Richtlijn van de Raad van 15 december 1992 tot vaststelling van de procedure voor de harmonisatie van de programma's tot vermindering en uiteindelijke algehele opheffing van de verontreiniging door afval van de titaandioxyde-industrie	PBL 409 p. 11
93/0076	22.09.93	Richtlijn van de Raad van 13 september 1993 tot beperking van kooldioxide-emissies door verbetering van de energie-efficiëntie (SAVE)	PBL 237 p. 28
94/0015	22.04.94	Richtlijn van de Commissie van 15 april 1994 betreffende aanpassing voor de eerste maal, van de technische vooruitgang van Richtlijn 90/220	PBL 103 p. 20
94/0024	30.06.94	Richtlijn van de Raad van 8 juni 1994 tot wijziging van bijlage II bij Richtlijn 79/409/EEG inzake het behoud van de vogelstand	PBL 164 p. 9
94/0031	02.07.94	Richtlijn van de Raad van 27 juni 1984 tot wijziging van Richtlijn 91/689/EEG betreffende gevaarlijke afvalstoffen	PBL 168 p. 28
94/0051	18.11.94	Richtlijn van de Commissie van 7 november 1994 betreffende aanpassing aan de technische vooruitgang van Richtlijn 90/219/EEG van de Raad inzake het ingeperkt gebruik van genetisch gemodificeerde micro-organismen	PBL 297 p. 29
94/0062	31.12.94	Richtlijn van het Europees parlement en de Raad van 20 december 1994 betreffende verpakking en verpakkingsafval	PBL 365 p. 10

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
94/0063	31.12.94	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 2 december 1994 betreffende de beheersing van de uitstoot van vluchtige organische stoffen (VOS) als gevolg van de opslag en de distributie van benzine vanaf terminals naar benzinestations	PBL 365 p. 24
94/0066	24.12.94	Richtlijn van de Raad van 15 december 1994 tot wijziging van Richtlijn 88/609/EEG inzake beperking van de emissies van bepaalde verontreinigende stoffen in de lucht door grote stookinstallaties (ingetrokken met ingang van 27/11/2002; vervangen door RL 2001/80)	PBL 337 p. 83
94/0067	31.12.94	Richtlijn van de Raad van 16 december 1994 betreffende verbranding van gevaarlijke afvalstoffen	PBL 365 p. 34
96/0059	24.09.96	Richtlijn van de Raad van 16 september 1996 betreffende de verwijdering van polychloorbifenylen en polychloorterfenylen (PCB's/PCT's)	PBL 243 p. 31
96/0062	21.11.96	Richtlijn van de Raad van 27 september 1996 inzake de beoordeling en het beheer van de luchtkwaliteit	PBL 296 p. 55
96/0082	14.01.97	Richtlijn van de Raad van 9 december 1996 betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken	PBL 10 p. 13
97/0016	06.05.97	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 10 april 1997 betreffende de beperking van het op de markt brengen en het gebruik van hexachloorethaan	PBL 116 p. 31
97/0035	27.06.97	Richtlijn van de Commissie van 18 juni 1997 houdende tweede aanpassing van de vooruitgang van de techniek van Richtlijn 90/220	PBL 169 p. 72
99/0049	13.08.97	Richtlijn van de Commissie van 29 juli 1997 tot wijziging van Richtlijn 79/409 van de Raad inzake het behoud van de vogelstand	
97/0062	08.11.97	Richtlijn van de Raad van 27 oktober 1997 tot aanpassing van de technische en wetenschappelijke voortuitgang van Richtlijn 92/43	PBL 305 p. 42
98/0015	07.03.98	Richtlijn van de Commissie van 27 februari 1998 houdende wijziging van Richtlijn 91/271 ten aanzien van enkele in bijlage I vastgestelde voorschriften	PBL 67 p. 29
98/0083	05.12.98	Richtlijn van de Raad van 3.11.98 houdende herziening van richtlijn 80/779 in.v.m. de kwaliteit vzan voor menselijke consumptie bestemd water	PBL 330
99/0013	29.03.99	Richtlijn van de Raad van 11 maart 1999 inzake de beperking van emissie van vluchtige organische stoffen ten gevolge van het gebruik van organische oplosmiddelen bij bepaalde werkzaamheden en in installaties	PBL 85 p. 1

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
99/0030	29.06.99	Richtlijn van de Raad van 22 april 1999 betreffende de grenswaarden voor zwaveldioxide, stikstofdioxide en stikstofoxiden, zwevende deeltjes en lood in de lucht	PBL 163 p. 41
99/0031	16.07.99	Richtlijn van de Raad van 26 april 1999 betreffende het storten van afvalstoffen	PBL 182 p. 1
99/0032	11.05.99	Richtlijn van de Raad van 26 april 1999 betreffende een vermindering van het zwavelgehalte van bepaalde vloeibare brandstoffen en tot wijziging van Richtlijn 93/0012	PBL 121 p. 13
00/0053	21.10.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 18 september 2000 betreffende autowrakken	PBL 269 p. 34
00/0059	28.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 27 november 2000 betreffende havenontvangstvoorzieningen voor scheepsafval en ladingresiduen	PBL 332 p.81
00/0060	22.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid	PBL 327 p. 1
00/0069	13.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 16 november 2000 betreffende grenswaarden voor benzeen en koolmonoxide in de lucht	PBL 313 p.12
00/0076	28.12.00	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 4 december 2000 betreffende de verbranding van afval	PBL 332 p. 91
01/0018	17.04.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 12 maart inzake de doelbewuste introductie van genetisch gemodificeerde organismen in het milieu en tot intrekking van Richtlijn 90/220 van de Raad	PBL 106 p. 1
01/0080	27.11.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2001 inzake de beperking van de emissies van bepaalde verontreinigende stoffen in de lucht door grote stookinstallaties	PBL 309 p.1
01/0081	27.11.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 23.10.2001 inzake nationale emissieplafonds voor bepaalde luchtverontreinigende stoffen	PBL 309 p. 22
02/003	09.03.02	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 12 februari 2002 betreffende ozon in de lucht	PBL 67 p.14
02/0004	14.02.03	Richtlijn van het EP/R van 28.1.03 betreffende de vrije toegang tot de milieu-informatie	PBL41
02/0049	18.07.02	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 25 juni 2002 inzake de evaluatie en de beheersing van omgevingslawaaï	PBL 189 p.12
02/0096	13.02.03	Richtlijn van het EP/R van 27.3.03 betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur	PBL 37

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
03/0087	25.12.03	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 13.3.03 tot vaststelling van een regeling voor broeikasfasemissierechten binnen de Gemeenschap en tot wijziging van Richtlijn 96/61	PBL 275
03/0035	25.06.03	Richtlijn van het EP/R van 26.5.03 tot voorziening in inspraak van het publiek in de opstelling van bepaalde plannen en programma's betreffende het milieu , en met betrekking tot inspraak van het publiek en toegang tot de rechter en wijziging RL 95/337 en 91/61	PBL 157
04/0035	30.04.04	Richtlijn van het EP/R betreffende Milieu-aansprakelijkheid i.v.m. het voorkomen en herstellen van milieuschade	PBL 143
04/0042	30.04.04	Richtlijn van het EP/R van 21 april 2004 beperking tot wijziging van Richtlijn 99/13 (VOS)	PBL 143
04/0101	13.11.04	Richtlijn van EP/R tot wijziging van Richtlijn 2003/87	PBL 275
04/0107	15.12.04	Richtlijn van het EP/Raad van 5 december 2004betreffende arseen, cadmium, kwik, nikkel en polycyclische aromatische koolwaterstoffen in de lucht	PBL 23
06/0007	04.03.06	Richtlijn van EP/R betreffende het beheer van de zwemwaterkwaliteit en tot intrekking van richtlijn 76/160/EEG	PBL 64
06/0011	04.03..06	Richtlijn van EP/R van 15 februari 2006 betreffende de verontreiniging veroorzaakt door bepaalde gevaarlijke stoffen die in het aquatisch milieu van de gemeenschap worden geloosd (gecodificeerde versie)	PBL 64
06/0012	27.04.06	Richtlijn van het EP/R 5 april 2006 betreffende afvalstoffen (gecodificeerde versie)	PBL 114
06/0021	11.04.06	Richtlijn van het EP/R betreffende het beheer van afvalstoffen van de winningindustrieën	PBL 102
06/44	25.09.06	Richtlijn van EP/R van 12 december 2006 betreffende kwaliteit van zoet water dat bescherming of verbetering behoeft teneinde geschikt te zijn voor het leven van vissen (gecodificeerde versie)	PBL 264
06/113	27.12.06	Richtlijn inzake de vereiste kwaliteit van schelpdierwater (gecodificeerde versie)	PBL 37
01/0042	21.07.01	Richtlijn van het Europees Parlement en de Raad van 27 Juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's	PBL 197 p. 30
04/0012	18.02.04	Richtlijn van het EP/R tot wijziging van Richtlijn 94/62 (verpakkingsafval)	PBL 47
05/0020	09.03.05	Richtlijn van van EP/R betreffende verpakking en verpakkingsafval	PBL 70
06/66	26.09.06	Richtlijn van het EP/R inzake batterijen en accu's, alsook gebruikte batterijen en accu's	PBL 266

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
07/0071	14.12.07	Richtlijn van de commissie van 13 december 2007 houdende wijziging van bijlage II van Richtlijn 2000/59/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende havenontvangstvoorzieningen voor scheepsafval en ladingresiduen	PBL 329
06/0118	27.12.06	Richtlijn van EP/R betreffende de bescherming van het grondwater tegen verontreiniging en achtergang van de toestand	PBL 372
07/0060	6.11.07	Richtlijn van het Europees parlement en de raad over beoordeling van overstromingsrisico's	PBL 228
07/0002	25.04.07	Richtlijn van 14 maart 2007 van het EP/PR tot oprichting van een infrastructuur voor ruimtelijke informatie in de Gemeenschap (Inspire)	PBL 108
06/0123	27.12.06	Richtlijn van EP/R betreffende diensten op de interne markt	PBL 376
08/0001	29.1.2008	Richtlijn 2008/1/EG van het EP /R inzake geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging (gecodificeerde versie)	PBL 24
08/0099	26.12.08	Richtlijn inzake de bescherming van het milieu door middel van het strafrecht	PBL 328
08/0056	25.6.08	Richtlijn van het Europees parlement en de raad van 17 juni 2008 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het beleid ten aanzien van het mariene milieu (Kaderrichtlijn mariene strategie)	PBL 152
08/0105	24.12.08	Richtlijn inzake milieukwaliteitsnormen op het gebied van het waterbeleid tot wijziging en vervolgens intrekking van de Richtlijnen 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG en 86/280/EEG van de Raad, en tot wijziging van Richtlijn 2000/60/EG	PBL 348
09/0147	26.1.2010	Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (codificatie)	PBL 20
09/0031	05.06.09	Richtlijn van het EP/R betreffende de geologische opslag van kooldioxide en tot wijziging van Richtlijn 85/337/EEG van de Raad, de Richtlijnen 2000/60/EG, 2001/80/2004/35/EG, 2006/12/EG en 2008/1/EG en Verordening (EG) nr. 1013/2006 van het EP/R	PBL 140
09/0033	15.5.09	Richtlijn van het EP/R inzake de bevordering van schone en energiezuinige wegvoertuigen	PBL 120

Ref.	Publicatie- datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
08/112	23.12.08	Richtlijn van het EP/R tot wijziging van de Richtlijnen 76/768/EEG, 88/378/EEG en 1999/13/EG van de Raad en de Richtlijnen 2000/53/EG, 2002/96/EG en 2004/42/EG van het EP/R teneinde ze aan te passen aan Verordening (EG) nr. 1272/2008 betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels	PBL 345
09/0028	05.06.09	Richtlijn van het EP/R ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen en houdende wijziging en intrekking van Richtlijn 2001/77/EG en Richtlijn 2003/30/EG	PBL 140
08/0098	22.11.08	Richtlijn betreffende afvalstoffen	PBL 312
09/0090	1.8.2009	Richtlijn 2009/90/EG van de Commissie van 31 juli 2009 tot vaststelling van technische specificaties voor de chemische analyse en monitoring van de watertoestand krachtens Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad	PBL 201
09/0126	31.10.2009	Richtlijn van het EP/R van 21 oktober 2009 inzake fase II-benzinedampsterugwinning tijdens het bijtanken van motorvoertuigen in benzinestations	PBL 285
11/92	28.1.2012	Richtlijn 2011/92/EU van het Europees Parlement en de Raad van 13 december 2011 betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten	PBL 26
09/0126	31.10.2009	Richtlijn van het EP/R van 21 oktober 2009 inzake fase II-benzinedampsterugwinning tijdens het bijtanken van motorvoertuigen in benzinestations	PBL 285
09/0029	05.06.09	Richtlijn van het EP/R tot wijziging van Richtlijn 23 april 2009 tot wijziging van Richtlijn 2003/87/EG teneinde de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten van de Gemeenschap te verbeteren en uit te breiden	PBL 140
09/0029	05.06.09	Richtlijn van het EP/R tot wijziging van Richtlijn 23 april 2009 tot wijziging van Richtlijn 2003/87/EG teneinde de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten van de Gemeenschap te verbeteren en uit te breiden	PBL 140
09/128	24.11.2009	Richtlijn 2009/128/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 oktober 2009 tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van pesticiden	PBL 309
10/75	17.12.2010	Richtlijn 2010/75/EU van EP/R van 24 november 2010 inzake industriële emissies (geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging) (herschikking)	PBL 334
11/97	05.12.2011	Richtlijn 2011/97/EU van de Raad tot wijziging van Richtlijn 1999/31/EG met betrekking tot specifieke criteria voor opslag van metallisch kwik dat als afval wordt beschouwd	PB L 328

OVERZICHT VAN DE NOG OM TE ZETTEN EUROPESE RICHTLIJNEN

Ref.	Publicatie-datum	Titel richtlijn	Ref. Publicatieblad
708/2007	28.06.07	Verordening inzake het gebruik van uitheemse en plaatselijk niet-voorkomende soorten in aquacultuur	PBL 168
08/0101	13.01.09	Richtlijn 2008/101/EG tot wijziging van richtlijn 2003/87/EG teneinde ook luchtvaartactiviteiten op te nemen in de regeling voor de handel in broeikasgasemissierechten binnen de Gemeenschap	
10/31	18.6.2010	Richtlijn 2010/31/EU van EP/R van 19 mei 2010 betreffende de energieprestatie van gebouwen	PBL 153
12/19	04.07.2012	Richtlijn 2012/19/EU van EP/R betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur (AEEA)	PB L 197
12/18	04.07.2012	Richtlijn 2012/18/EU van EP/R betreffende de beheersing van de gevaren van zware ongevallen waarbij gevaarlijke stoffen zijn betrokken, houdende wijziging en vervolgens intrekking van Richtlijn 96/82/EG van de Raad Voor de EER relevante tekst	PB L 197
12/27	14.11.2012	Richtlijn 2012/27/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 betreffende energie-efficiëntie, tot wijziging van Richtlijnen 2009/125/EG en 2010/30/EU en houdende intrekking van de Richtlijnen 2004/8/EG en 2006/32/EG	PB L 315
12/31	26.10.2012	Uitvoeringsrichtlijn 2012/31/EU van de Commissie van 25 oktober 2012 tot wijziging van bijlage IV bij Richtlijn 2006/88/EG van de Raad wat betreft de lijst van voor virale hemorragische septikemie gevoelige vissoorten en de schrapping van het epizoötisch ulceratief syndroom uit de lijst van ziekten	PB L 297

OVERZICHT VAN (OM TE ZETTEN) VOORSTELLEN VAN EUROPESE RICHTLIJNEN

Ref.	Titel Richtlijn	Stand van zaken	Ref.Publicatieblad
COM (2012) 628	Voorstel voor een RICHTLIJN VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD tot wijziging van Richtlijn 2011/92/EU betreffende de milieueffectbeoordeling van bepaalde openbare en particuliere projecten	In onderhandeling	
COM (2013) 133	Voorstel voor een RICHTLIJN VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD tot vaststelling van een kader voor maritieme ruimtelijke ordening en geïntegreerd kustbeheer	in onderhandeling	
COM(2011)876	Voorstel voor een RICHTLIJN VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD tot wijziging van Richtlijnen 2000/60/EG en 2008/105/EG betreffende prioritaire stoffen op het gebied van het waterbeleid	Politieke onderhandeling afgerond	
COM (2006) 232	Voorstel voor een RICHTLIJN VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD tot vaststelling van een kader voor de bescherming van de bodem en tot wijziging van Richtlijn 2004/35/EG	Bespreking bevroren	
COM (2004) 532	Voorstel voor een RICHTLIJN VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD tot invoering van normen voor de humane vangst van bepaalde diersoorten met behulp van vallen	Bespreking bevroren	
COM (2003) 624	Voorstel voor een RICHTLIJN VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD betreffende toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden	Bespreking bevroren	

